

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra chovu hospodářských zvířat

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Vliv regeneračního procesu na současný typ
starokladrubskeho vranika**

Bakalářská práce

Alena Kunzfeldová

**Obor studia: Zootechnika
Živočišná produkce – kombinovaná**

Vedoucí práce: Ing. Cyril Neumann

© 2021 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vliv regeneračního procesu na současný typ starokladrubskeho vraníka" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. března 2021

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala institucím a osobám, díky nimž jsem mohla tuto práci dokončit. Jmenovitě děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Cyrilu Neumannovi, který mi byl nápomocen od úplného začátku krystalizace tématu a nasměroval mě na klíčové literární zdroje. Jeho vědomosti a přehled v oblasti regenerace starokladrubského vraníka mi pomohly zasadit události do správného historického kontextu. Mé poděkování patří rovněž Mgr. Evě Jurečkové, která mi nabídla a poskytla cenné a veřejnosti velmi těžce přístupné materiály nashromážděné během jejího vlastního výzkumu zaměřeného na vývoj Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech. Rovněž děkuji řediteli Národního hřebčína Kladruby nad Labem Ing. Jirímu Machkovi a Ing. Kateřině Neumannové, kteří mi umožnili vstup na veřejnosti nepřístupné akce v Kladrubech nad Labem i ve Slatiňanech.

Vliv regeneračního procesu na současný typ starokladrubského vraníka

Souhrn

Tato bakalářská práce s názvem Vliv regeneračního procesu na současný typ starokladrubského vraníka sleduje vývoj chovu starokladrubského vraníka na území českých zemí v rámci habsburské monarchie a následně v Československu po první světové válce, mezi válkami i po druhé světové válce až do současnosti.

Práce je literární rešerší mapující původ starokladrubského koně, vykrytalizování dvou barevných variant z původní poměrně široké palety barev a fenotypové projevy obou variant jako výsledek mnohaletých šlechtitelských postupů.

Z literárních pramenů je rovněž patrný charakter doby, která se dělila na období starokladrubským koním nakloněné, období, které bylo ochotno uznat starokladrubské bělouše, ale odmítalo vraníky i období, které bylo nepříznivé pro všechny koně bez rozdílu plemene. Tato přízeň i nepřízeň se během let měnila, ale v každé době měli naštěstí starokladrubští koně tolik významných příznivců a zastánců, že se plemeno dochovalo až do dnešní doby a stalo se výrazným pojmem mezi laickou i odbornou veřejností.

Světová výjmečnost starokladrubského koně byla potvrzena v roce 1995 prohlášením kladrubského hřebčína včetně kmenového stáda starokladrubských koní černé a bílé barvy kulturní památkou, v roce 2002 uznáním kladrubského hřebčína a kmenového stáda starokladrubských koní bílé barvy národní kulturní památkou a v roce 2019 zapsáním Krajiny pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladrubech nad Labem na Seznam světového dědictví UNESCO.

Přesto chybělo jen velmi málo, aby zůstala zachována pouze bílá varianta starokladrubského koně, který byl vždy považován za ušlechtilejšího než jeho varianta vraná. Nedílnou součástí této práce se tedy nutně musel stát i sběr dat z literárních pramenů popisujících regenerační proces, který započal v době, kdy původní vrané stádo v podstatě neexistovalo. Informace o tomto unikátním zootecnickém úspěchu jsou pro tuto práci stěžejní.

V návaznosti na regenerační proces a z něho plynoucí postupy při šlechtění bílé a černé varianty vzniklo i několik vědeckých studií českých autorů publikovaných v zahraničních časopisech, které se zabývají fenotypovými odlišnostmi těchto dvou barevných variant téhož plemene. Jejich závěry jsou rovněž součástí této bakalářské práce.

Závěr bakalářské práce je věnován současnému stavu populace starokladrubského koně s důrazem na starokladrubského vraníka. Zmiňuje kmeny, které tvoří současnou populaci starokladrubských vraníků a standardy, které musí tyto koně ve věku čtyř let splnit, aby mohli být zařazeni jako pokračovatelé chovu. Nechybí uvedení současného počtu koní v chovu Národního hřebčína ve Slatiňanech i soukromých chovatelů, jako důkaz úspěšnosti regenerace starokladrubského vraníka, či zmínka o jeho současném využití doložená fotodokumentací.

Klíčová slova: starokladrubský kůň, regenerace, genetická diverzita, genotyp, plemenný standard

The Influence of the Regeneration Process on the Current type of the Old-Kladruher Black Horse

Summary

This bachelor's thesis, titled *The Influence of the Regeneration Process on the Current type of the Old-Kladruher Black Horse*, follows the developments in Old-Kladrub black horse breeding in the Czech lands from the times of the Habsburg monarchy to post World War I Czechoslovakia and the interwar period and up to after the Second World War and the present.

The work is a literature review mapping the origin of the Old-Kladrub horse, the narrowing down to two color variants from the original relatively wide range of colors and the phenotypic manifestations of both variants as a result of many years of breeding practices.

Literary sources also reveal the nature of the period under scrutiny. The period can be said to be divided into a time that favored Old-Kladrub horses, followed by a period that was willing to recognize Old-Kladrub whites, but rejected the blacks, as well as a period that was unfavorable for all horses, regardless of breed. These preferences have changed over the years, but fortunately the Old-Kladrub horses had so many important supporters in every period that the breed has survived to this day and has become a prominent name among the lay and professional public alike.

The world uniqueness of the Old-Kladrub horse was confirmed in 1995 by the declaration of the Kladrub stud farm, including the tribal herd of Old-Kladrub black and white horses, as a cultural monument. In 2002 the Kladrub stud farm and tribal herd of Old-Kladrub white horses were recognized as a national cultural monument and in 2019 the Land for Breeding Ceremonial Carriage Horses in Kladrub nad Labem was added to the UNESCO World Heritage List.

Nevertheless, the black variant of the Old-Kladrub horse, always considered less noble than its white variant, very nearly disappeared. An integral part of this work was the collection of data from literary sources describing the regeneration process that began at a time when the original herd hardly existed. Information about this unique zootechnical success is crucial for this work.

Several scientific studies by Czech authors dealing with the regeneration process and the resulting procedures for breeding white and black variants have been published in foreign journals. The studies deal with the phenotypic differences of these two color variants of the same breed. Their conclusions are also part of this bachelor's thesis.

The conclusion of this bachelor's thesis is devoted to the current state of the Old-Kladrub horse population with an emphasis on the Old-Kladrub black horse. It mentions the strains that make up the current population of Old-Kladrub black horses and the standards that these four-year-old horses must meet in order to be included as breeding successors. The current number of horses present in the National Stud Farm in Slatiňany and those owned by private breeders is mentioned in the conclusion as proof of the successful regeneration of the Old-Kladrub black horse. The current use of the horses is mentioned alongside the photo documentation.

Keywords: Old-Kladrub horse, regeneration, genetic diversity, genotype, breeding standard

Obsah

1	Úvod	7
2	Cíl práce	8
3	Literární rešerše	9
3.1	Historie	9
3.1.1	Starokladrubský kůň do roku 1918	9
3.1.1.1	Původ starokladrubského koně.....	10
3.1.1.2	Bělouši.....	11
3.1.1.3	Vraníci	11
3.1.2	Starokladrubský vraník v období mezi dvěma válkami	12
3.1.3	Období regenerace.....	15
3.1.4	Vývoj ve Slatiňanech od 70. do 90. let 20. století.....	17
3.1.5	Chřipková epidemie	18
3.1.6	Národní hřebčín v 90. letech 20. století	19
3.2	Populace starokladrubských koní	20
3.3	Exteriér starokladrubského koně	22
3.3.1	Barva	23
3.3.2	Tělesný rámec (rozdíl mezi běloušem a vraníkem).....	24
3.4	Starokladrubský kůň dnes	25
3.4.1	Plemenná kniha, chovný cíl a využití starokladrubského koně	25
3.4.2	Otázka genetické rozmanitosti	27
3.4.3	Současná populace starokladrubského koně v NHK a zemských chovech.....	29
3.4.4	Uplatnění starokladrubského koně ve světě	29
4	Závěr	30
5	Literatura	31
6	Seznam použitých zkratk a symbolů	35
7	Samostatné přílohy	I
7.1	Tabulková příloha	I
7.2	Obrazová příloha	III

1 Úvod

Starokladrubský kůň byl vyšlechtěn pro reprezentativní účely císařského dvora habsburské monarchie pro ceremoniální zápřež. Působil a stále působí impozantně a majestátně. Jedná se o ušlechtilé zvíře, které sloužilo v době své největší slávy nejen císařskému dvoru a církevním hodnostářům, ale díky své houževnatosti a vytrvalosti bylo hojně využíváno i pro činnosti běžného života, jakými byly například orba, či práce v lese.

Rok 1918, který si spojujeme se vznikem samostatného Československa, však pro starokladrubského koně znamenal ohrožení jeho existence. Pro mladou republiku znamenalo toto impozantní zvíře symbol staré nenáviděné monarchie a s ní spojeného útlaku. Starokladrubští koně byli označeni za nevhodné pro zemský chov a oběma barevným variantám hrozil zánik. Diskuze a polemiky na toto téma vedly k zachování bílé varianty, coby ušlechtilejší, a tedy vhodné pro císařský ceremoniál, který převzal prezident Tomáš Garrigue Masaryk, ale u chovu vraníků, symbolizujícího katolickou církev, bylo na počátku 30. let rozhodnuto o jeho ukončení. Tento zánik měl demonstrovat vypořádání se představitelů 1. republiky s katolicismem.

V roce 1931 se tedy cesty černého a bílého stáda rozešly, aby se znovu setkaly na začátku 40. let, kdy započal odvážný projekt regenerace starokladrubského vraníka, k jehož účelu bylo využito, mimo jiných plemen, i starokladrubských bělek.

Definitivně se oba chovy spojily v roce 1992, kdy byl Ministerstvem zemědělství České republiky zřízen Národní hřebčín Kladruby nad Labem, který je dodnes tvořen dvěma sesterskými hřebčínami. Jedním v Kladrubech nad Labem, kde jsou chováni starokladrubští bělouši a druhým ve Slatiňanech určeném pro chov starokladrubských vraníků. Vznik tohoto plemene však sahá mnohem hlouběji do naší historie a je s ní úzce provázán již více než čtyřista let.

Tato práce je uceleným pojednáním o vlivech působících na vznik, ohrožení, obnovu a současnost tohoto unikátního plemene se zaměřením na jeho vranou variantu. Nelze se však bavit o vranících a jejich odlišnostech bez porovnání s bělouši, kteří jsou s nimi geneticky provázáni a jsou jim tak podobní, ale přesto jsou v mnoha vnějších charakteristikách odlišní.

V následujících kapitolách bude probrán vznik tohoto plemene a jeho ustálení ve dvou základních barevných variantách – bílé a černé. Velká část bude věnována historickým událostem, které ovlivnily osud starokladrubského koně a způsobily téměř úplný zánik jeho vrané varianty. Stěžejní pro starokladrubského vraníka byla osoba profesora Bílka, který promyslel a realizoval proces jeho postupné regenerace, čímž dal vzniknout unikátnímu zootechnickému počínu, který vyvolal zájem a pozitivní ohlas nejen u nás, ale i v zahraničí.

Část práce bude věnována studii rozdílu mezi bílou a černou variantou, která logicky vyplývá z rozdílného vývoje chovu obou variant po roce 1918 a především po roce 1931, kdy bylo rozhodnuto o rozprodání vraného stáda poté, co bylo označeno za zdegenerované a nadbytečné.

Závěr literární rešerše bude zaměřen na populaci starokladrubských koní v bílé i vrané variantě v současnosti a její uplatnění na území České republiky i mimo ni.

2 Cíl práce

Práce mapuje původ starokladrubského koně se zaměřením na starokladrubského vraníka. Popisuje kritické období, kdy došlo téměř k likvidaci této barevné varianty starokladrubského koně. Následně se věnuje procesu období regenerace a jeho vlivu na současnou podobu vrané varianty tohoto plemene a formám a možnostem jeho využití v dnešní době.

3 Literární rešerše

Tato literární rešerše bude věnována vzniku a vývoji plemene starokladrubský kůň se zaměřením na starokladrubského vraníka na základě historických pramenů, odborné literatury i novodobých šlechtitelských poznatků.

Plemenná kniha (PK) starokladrubského koně byla uzavřena 1. ledna 1996. Pro zápis hřebců a klisen do PK není limitující podíl původních starokladrubských genů. Rozhodujícím parametrem pro zápis hřebců a klisen do PK je kvalita typových a exteriérových znaků a užitkových vlastností. Ovšem podíl původních starokladrubských genů (PSTG) je limitující pro zařazení jedince do genetických zdrojů (chovný cíl, šlechtitelský program, řád plemenné knihy starokladrubského koně 2018).

Následující podkapitoly popisují historii chovu, rozdíly mezi černou a bílou variantou starokladrubského koně a vlivy, které tyto odlišnosti zapříčinily.

3.1 Historie

3.1.1 Starokladrubský kůň do roku 1918

Chov starokladrubských koní je úzce spjat nejen s hřebčínem v Kladrubech nad Labem a Slatiňanech, ale i v Kopčanech nebo Envědu, které se staly útočištěm pro koně během válečných konfliktů. Nynější Státní hřebčín v Kladrubech byl založen císařským dekretem Rudolfa II. 24. dubna 1579 a v majetku rakouských císařů byl až do roku 1918, kdy došlo k pádu monarchie (SOA Zámorsk 1963). Přesný počet a jména koní chovaných v prvním století existence hřebčína neznáme. Byli to zajisté hřebci a klisny převážně španělsko-orientální krve. Hájkova kronika zmiňuje import i několika koní z italské Neapole.

Vrcholné období celé dlouhé historie kladrubského chovu nastalo v první polovině 18. století, když se ujal vlády císař a král Karel VI. (r. 1711). Tento panovník byl znám jako vynikající jezdec a velký milovník a znalec koní. Během jeho vlády prý bylo v hřebčíně tisícíhlavé stádo koní. To je doloženo záznamy z roku 1729, kdy nejvyšší dvorní štolba Adam František kníže Schwarzenberg uvádí ve svém hlášení tento přesný počet koní: 18 hřebců rázu kočárového, 12 hřebců rázu jezdeckého, 162 matek rázu kočárového, 75 matek rázu jezdeckého a 27 klisen větinou holštýnských. Přičtou-li se k tomu čtyři ročníky hříbat, byl tedy stav chovaných koní opravdu na 1000 kusů (Hájek 2013).

Do doby sedmileté války nepostihla hřebčín žádná významnější pohroma. Až roku 1756 museli být koně před blížícími se Prusy evakuováni do Kopčan u Holíče a do uherského Enyedu. Rakousko nad Prusy v roce 1757 sice zvítězilo. Jeden rakouský pluk však oslavoval vítězství ve vyklizeném hřebčíně a po jeho odchodu hřebčín do základů vyhořel (Záliš 1979). Po požáru nebyl hřebčín obnoven a v části jeho prostor byla zřízena textilní výroba. K obnově hřebčína došlo až v roce 1770 (SOA Zámorsk 1963).

Část stáda se do Kladrub vrátila, ale úkolem hřebčína v té době bylo dodávat lehké jezdecké a záprěžní koně. Mohutný galakočárový kůň, bělouš a vraník, se stal chovatelským programem hřebčína v Kopčanech. Teprve roku 1799 si tyto dva hřebčíny definitivně své role vyměnily a těžký karosiér pro oficiální státní záprěže podle španělského ceremonálu s konečnou platností zakotvil v kladrubském dvorním hřebčíně (Záliš 1979).

Mezi lety 1829-1831 došlo k rozšíření hřebčína o stáje Františkov, pojmenovaných podle císaře Františka I. V roce 1873 však došlo opět k požáru a tyto stáje vyhořely (SOA Zámorsk 1963).

Až do roku 1918 udržoval vídeňský panovnický dvůr mezi 500 dvorními koňmi i dvě bílá a dvě vraná osmispřeží, včetně rezervy do počtu 36 koní. Poslední dvorskou službu prokázali vraníci císaři Františku Josefu I. při jeho pohřbu roku 1916. Ustrojeni do zlatých postrojů představovali tito černí koně státní barvy rakousko-uherské říše (Záliš 1979).

V roce 1918 byl bývalý dvorský hřebčín přebrán státem a zařazen do rezortu Ministerstva zemědělství. V roce 1923 byla v hřebčíně zřízena rurální státní výzkumná stanice pro plemenářskou biologii. Přednostou stanice byl ustaven prof. PhDr. et MUDr. František Bílek, DrSc.¹ (SOA Zámorsk 1963).

3.1.1.1 Původ starokladrubského koně

První písemná zmínka o chovu koní na území našeho státu existuje v análech fuldských z roku 871, dalším dokladem z roku 903 je celní tarif z Reffenstettenu, kterým se určovalo clo za vývoz hřebce a klisny (Misař 2011).

Podrobnější a souvislejší informace o chovu koní na našem území vznikaly až od 16. století (Misař 2011). Ve středověku byly u nás vyšlechtěny významné rázy, které pak po staletí proslavovaly naše chovatelství (Dušek 1992). Tehdejší šlechtitelské záměry byly vedeny potřebou jízdních útvarů a dopravou, a tak byly šlechtěny těžší typy mohutných karosierů a lehčí pro jezdecké účely. Zejména v jižních Čechách sílil vliv alpských a italských hřebců. Podle dobových vyobrazení se jednalo o poměrně mohutné koně středního rámce s ušlechtilou hlavou na vysoko nasazeném krku, dlouhým měkkým hřbetem, širokou štěpenou zádí a vyšším, nepříliš silným, málo rousnatým fundamentem (Misař 2011).

Jaromír Dušek v předmluvě své knihy *Chov koní v Československu* uvádí že „*největším úspěchem však bylo vyšlechtění jediného českého plemene, a to koně kladrubského, jehož využití bylo a nadále zůstává neopakovatelným přínosem pro zvyšování lesku a okázalosti ceremonálních akcí*“ (Dušek 1992). Kladrubský kůň byl založen koněm staroitalským a starošpanělským, kteří byli chováni na Apeninském a Pyrenejském poloostrově. Koncem 18. století se obě tyto rasy rozšířily po celé Evropě, a tak se dostaly i do českých zemí (Lerche 1956). Kronika kladrubská J. Hájka popisuje, že původní kladrubské plemeno vzniklo křížením koně českého se španělským, neapolitánským a toskánským (Hájek 2013).

Kladrubský kůň je řazen do plemenné skupiny orientálních (východních) koní, podskupiny plemen odvozených z berbersko-arabské krve (Dušek 1992). V Lercheho knize *Starokladrubský kůň* najdeme i kapitolu s názvem „Je kladrubský kůň teplokrevný či chladnokrevný?“, kde je toto téma rozebíráno.

Podle této polemiky byl kůň kladrubský počítán mezi rasy teplokrevné až do doby, kdy profesor techniky na vysoké škole zemědělské ve Vídni, Leopold Adametz, na základě osteologických a kraniologických studií zařadil kladrubské koně mezi rasy chladnokrevné.

¹ prof. PhDr. et MUDr. František Bílek, DrSc. byl označován za největšího českého hipologa. Žil v letech 1885 až 1972. Organizací UNESCO byl označen za 4. nejúspěšnějšího genetika své doby na světě. Zasloužil se o záchranu koní převalských a regeneraci starokladrubského vraníka. Byl rovněž zakladatelem Státního hipologického muzea ve Slatiňanech (Jurečková 2020).

Podle stavby kostí a lebky se podle něj jednalo o koně typického okcidentálního (západního, chladnokrevného) charakteru. Na několika dalších znacích dokládá, že kůň kladrubský náležel a náleží do okruhu forem *Equus mosbachensis*² a z něj vycházející *Equus Abeli* (Lerche 1956).

K závěrům profesora Adametze se kriticky vyjádřil plk. Václav Wolf, ředitel hřebčína v Radovci a později i v Kladrubech. Přisuzuje příslušnost kladrubských koní k původu okcidentálnímu nebo orientálnímu (Lerche 1956).

Až do roku 1922 byly tvary starokladrubských koní jednotné. Po tomto roce bylo použito arabské krve k osvěžení starokladrubských běloušů, což zapříčinilo v mohutnosti i zevnějšku potomstva rozmanitost. U starokladrubských vraníků nelze vyloučit možnost příměsi krve norické zejména u linie Sacramoso, jejíž zakladatel ze solnohradského hřebčína Rief u Hallein má ze strany matky přimísenou krev domácích koní, tedy chladnokrevných – norických.

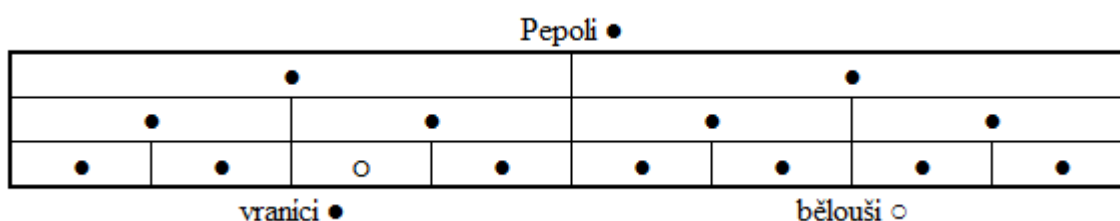
U koně kladrubského není možné přesně dokázat, kolik procent má v žilách krve teplé a kolik chladné. Jisté však je, že krev jeho předků měla tyto složky obě. Starokladrubský kůň však svým celkovým zevnějškem a temperamentem odpovídá teplokrevníku (Lerche 1956).

3.1.1.2 Bělouši

Starokladrubský kůň byl výsledkem šlechtění karosiérů pro ceremoniální potřeby habsburského dvora (Misař 2011). U kladrubských koní nejdříve převládaly barvy tmavé, jak je vidět například na schématu níže (Schéma 1), jež znázorňuje barvy předků zakladatele kladrubských běloušů (Lerche 1956).

Starokladrubští bělouši, tak jak je známe dnes, vztahují svůj původ k vranému hřebci Pepoli (nar. 1764 v Itálii) (Záliš 1979). Většina jeho potomků byli vraníci a po čtyřech generacích tato linie zanikla. Zakladatelem nové linie byl jeho syn Imperatore – bělouš narozený roku 1775. I u tohoto hřebce byli nejvýznamnějšími pokračovateli vraníci. Zakladatelem nejvýznamnějšího rodu běloušů byl jeho syn General (nar. 1787). Poměr vraníků a běloušů v generaci prarodičů byl 75:25, v jeho potomstvu při křížení s bělkami převládali bělouši. Druhý kmen běloušů byl založen jeho potomkem Generalissimem (nar. 1797) (Misař 2011).

Schéma 1 (Lerche 1956)

3.1.1.3 Vraníci

Vraníky využívala k reprezentaci církevní hierarchie. U dvora byla tato barevná varianta používána nejčastěji k funerální ceremonii. Chov vraníků byl tedy ovlivňován především

² *Equus mosbachensis*: středně těžký kůň, pojmenovaný podle německé lokality Mosbach, který dosahoval kohoutkové výšky kolem 160 cm (Dostál 2014).

ceremoniálními potřebami kléru. Kmen starokladrubských vraníků založili dva plemeníci Sacramoso.

Sacramoso (nar. 1799) byl pro chov získán v roce 1809 z arcibiskupského hřebčína v Solnohradsku (Lerche 1956). Arcibiskupský hřebčín Riess používal ve šlechtění kromě starošpanělských a staroitalských koní i plemenný materiál sloužící potřebám rolníků. Tím vzrůstal vliv lokálních plemen na šlechtění starokladrubského vraníka. Působili tam rovněž plemeníci s výkonností v tahu. Reprezentantem těchto plemeníků ve šlechtění starokladrubského vraníka byl mj. hřebec Napoleone (Misař 2011).

Druhý hřebec Sacramoso byl přivezen z hřebčína v Kroměříži patřící arcibiskupství v Olomouci. O tomto plemeníkovi se nedochovaly žádné záznamy. Jeho potomstvo se udrželo až do současnosti (Lerche 1956). Solnohradská větev vyhynula po pěti generacích. Pilířem pro další šlechtění byl Sacramoso XXVII Aja (Napoleone Rigora) (Misař 2011).

Z důvodu rozšíření krevní základny a zabránění tak inbrední depresi byl založen další kmen vraníků. Jeho zakladatelem byl hřebec neznámého původu, výše zmíněný, Napoleone (1845). Typ a vlastnosti ukazovaly na španělsko-italský původ, menší harmonie a mohutnost na příměs norické krve. S dcerami Sacramoso plodil typově méně vyrovnané potomstvo s hrubší hlavou, méně hlubokou hrudí, vyšším, méně silným fundamentem a méně typickou karpální akcí. Méně korektní exteriér tohoto plemeníka v kombinaci s typovou a genetickou odlišností kmene založeného vraníky kmene Sacramoso byl pravděpodobnou hlavní příčinou nižší vyrovnanosti stáda vraníků (Misař 2011).

Počátkem druhé poloviny 19. století byla do Čech postupně zaváděna jiná plemena, o nichž se předpokládalo, že jsou pro armádu a práci v zemědělství vhodnější než koně kladrubští, a tak začalo koní kladrubské rasy, v černé i bílé variantě, postupně ubývat. V roce 1868 působilo v zemském chovu 46 hřebců. V roce 1873 se jejich počet snížil na 25. Koncem 19. století klesl počet na 10, před 1. světovou válkou zbýval v zemském chovu poslední hřebec a za nové republiky žádný. Starokladrubský kůň byl z teplotokrevných nahrazen oldenburským a z chladnokrevných belgickým.

V roce 1916 zemřel císař František Josef II. a jeho pohřeb se stal symbolem nastávajícího konce staré monarchie. Mnoho nechybělo a byl by to i konec plemene kladrubských koní, jehož celá existence byla s panovnickým rodem spjata. Ale jejich význam byl mnohem větší. Po staletí zkvalitňovali zemský chov a sloužili nejen panovníkům, ale i venkovskému lidu (Hájek 2013).

3.1.2 Starokladrubský vraník v období mezi dvěma válkami

V kladrubském hřebčíně byli vraníci kmene Sacramoso chováni od roku 1809 do roku 1918 a udrželi se zde až do doby, kdy byl jejich chov zrušen (Lerche 1956).

Rok 1918 byl však rokem, kdy zanikla Rakousko-Uherská monarchie a vznikl samostatný Československý stát. Až do roku 1918 byl starokladrubský kůň chován pro ceremoniální účely císařského dvora ve Vídni a církevních hodnostářů. Po rozpadu monarchie připadl hřebčín a pozemky k němu náležející pod správu ministerstva zemědělství. Tehdejší oficiální náhled na kladrubské plemeno byl ten, že se jedná o plemeno zdegenerované a nadále se bude chovat hlavně polokrevné plemeno anglické a orientální (Hájek 2013).

Po roce 1918 se vládní instituce o tyto koně již nezajímaly a mezi léty 1925 do roku 1940 došlo téměř k zániku černé varianty starokladrubského koně (Jakubec 2009).

Po vzniku ČSR vlastnil stát jediný hřebčín, a to Kladruby nad Labem. Stěžejním úkolem se stala obnova chovu koní zdecimovaného válkou (Misař 2011). Vyvstala otázka, zda pokračovat ve šlechtění starokladrubského koně. Odpor k habsburské nadvládě se přenesl na toto plemeno, které bylo označeno za zdegenerovaný přežitek s depresí příbuzenské plemenitby.

V této době vystoupil na jejich obhajobu především profesor František Bílek, který se touto rasou zabýval již od roku 1911. Podporu starokladrubským koním dokládají i početná pozitivní vyjádření soukromých majitelů tohoto plemene (Bílek 1925). Zastáncem zachování chovu starokladrubského koně v Kladruzech nad Labem byl také František Skořepa. Ve svém příspěvku pro České hospodářské zvířectvo z roku 1919 se přimlouval jednak za zachování kladrubského hřebčína, jednak za starokladrubské koně: „Kůň kladrubský z hlediska hospodářského jest dobrým koněm hospodářským, že má znamenité kopyto a dobré nohy; v okolí kladrubském jest také značné množství koní, v jichž žilách koluje krev kladrubská.“

Kromě nich vystoupili na obranu starokladrubáků také MVDr. Josef Taufer, Václav Volf (ředitel kladrubského hřebčína v letech 1919–1925), Ing. Jaroslav Matějček (ředitel kladrubského hřebčína v letech 1925–1945), Ing. Jindřich Steinitz (ředitel kladrubského hřebčína v letech 1945–1949) a MVDr. Jan Sigmund (od roku 1923 vedoucí experimentálního ústavu v kladrubském hřebčíně a zároveň vrchní zvěrolékař) (Jurečková 2020).

Hlavním oborem činnosti hřebčína po roce 1918 se stala plemenitba anglická. Tímto směrem se hřebčín vydal po koncentraci materiálu z bývalých rakouských hřebčínů: Radovce, Waldhofu, Piberu, Wieselburgu a po zkušenostech s koněm oldenburským, který se projevil jako nevhodný (SOA Zámorsk 1963). V prvním desetiletí nově vzniklého státu se však Františku Bílkovi podařilo prosadit chov redukovaného stáda kladrubského koně v bílé i černé variantě (Misař 2011).

V letech 1927–1931 bylo pro osvěžení krve kladrubských vraníků použito arabského hřebce Shagya I. Výsledkem tohoto křížení byla ztráta kladrubských znaků především v hlavě, tělesný rámec ztratil na mohutnosti, ale celek se stal harmoničtější, byla posílena konstituce a zlepšila se krmitelnost. Klisny zařazené do chovu byly pro svou barvu využívány v bílém stádě (Lerche 1956).

Cíl zachovat barokní typ koně vyžadoval podporu tehdejšího ministerstva zemědělství a té se dostalo pouze stádu běloušů (Misař 2011). Nemalý vliv na toto zachování měl i první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který starokladrubské koně zakomponoval do prezidentského protokolu. V době tzv. první republiky se používali starokladrubští koně na Pražském hradě i u primátora hlavního města Prahy. Pro tyto reprezentační účely byly používány dva páry běloušů. V kočáře se státním znakem vezli zvoleného prezidenta k vykonání prezidentské slibu (NH Kladruby nad Labem 2019). Masarykovi sloužili starokladrubští bělouši v Lánech, kde žil po své abdikaci až do své smrti. Velice si je oblíbil a poslední snímky z jeho života ho zachycují v kočáře taženém starokladrubskými bělouši na projížďce v lánské oboře (Hájek 2013).

Nezájem o stádo vraníků, považovaného za méně ušlechtilé a harmonické, vyvrcholil rozhodnutím v roce 1931 o jeho zrušení (Misař 2011). Postupná likvidace vraného stáda byla započata odprodáním kmenového hřebce Napoleone Sola a tehdejší záznamy hřebčína dokonce

poukazují na to, že zde byla patrná snaha rovněž zlikvidovat stádo vraných klisen. Od roku 1925 pak vyřazování těchto koní pokračovalo soustavněji, což vedlo k již zmíněnému zrušení jejich chovu v roce 1931 (Gotthardová, Bílek 2012).

Stádo vraníků bylo předáno na revers velkostatku spišského biskupství Jabloňová v okrese Levoča, odkud se koně později vrátili ve značně zuboženém stavu a většinou museli být rovnou utraceni. Pouze několik chovných klisen zachránil velkostatek v Chrástu u Chrudimi (Misař 2011).

Ačkoli se zdálo, že hipologická společnost koncem třicátých let pochopila, že některá euforická rozhodnutí po vzniku Československa nebyla úplně správná, realita byla poněkud odlišná. V lednu roku 1939 se opět vynořila otázka, zda udržet starokladrubské koně v hřebčíně či nikoli. Prostor nové vlně diskuzí umožnil týdeník Československý zemědělec, kde se v průběhu měsíců ledna až června polemizovalo o dalším osudu starokladrubáků (Jurečková 2020).

V Československém zemědělci z roku 1939 byla kladrubským koním Josefem Špačkem, tehdejší předsedou Jednoty chovatelů chladnokrevného koně v Čechách, vytýkána bílá barva srsti pro svou špatnou udržovatelnost. Další ze svých výtek směřoval na pozdní dospívání tohoto plemene. Podivuje se nad snahou ministerstva zemědělství o zachování starokladrubského chovu a popírá, že by se jednalo o nejstaršího a vynikajícího představitele zemského chovu v Čechách. Dále tvrdí, že se již nejedná o čistokrevné kladrubské plemeno, ale jeho „*křížence s arabským polokrevníkem Schagyou*“. Chov čtyřiceti běloušů navrhl rozprodat a místo po nich zaplnit polokrevnými chovnými hřebci (Špaček 1939).

Na tento článek, vydaný v Československém zemědělci, reaguje v témže periodiku Dr. Ing. Jindřich Steinitz³ s názorem, že žádné stádo zemského chovu té doby nebylo plemenářsky a výkonostně lepší než tehdejší stádo kladrubských běloušů. Bílou barvu pak nevidí jako nevýhodu, ale jako možnost dokázat správnou péči o srst koně, neboť právě na bílé barvě je toto zanedbání péče velmi dobře patrné. Dále chválí výkonnost kladrubského koně s energickými chody a temperamentem. Výtku pozdějšího dospívání odmítá poukázáním na delší životnost kladrubského koně. Na křížení arabem pak odpovídá, že tato šlechtitelská práce je srovnatelná s křížením oldenburského hřebce s polokrevnou klisnou (Steinitz 1939).

Názor Josefa Špačka podpořil v čísle 7 téhož periodika František Němeček, předseda Zemského svazu spolků pro chov koní v Kurovicích u Holešova, vyjádřením, že tito koně nejsou vhodné pro praktické využití v selském chovu a ani nemohou přispět po stránce zevnějšku. Zpochybnil i jejich využití ceremoniální a vyjádřil se v tom smyslu, že by bylo ideálním řešením darovat stádo spřáteleným státům (Němeček 1939).

Výzvu k diskusi v článku Kam s kladrubáky přijal i Ing. Dr. Karel Koubek z Tlumačova, který ve svém článku O kladrubácích dokládá na konkrétních příkladech všestrannost starokladrubského koně v tahu, ve skokových soutěžích, jako kočárového koně i jako produktora koní pro armádu v Podkarpatské Rusi (Koubek 1939).

Útoky proti starokladrubákům vyvrcholily článkem Františka Štencla. Uznává sice, že příbuzenská plemenitba stádo konsolidovala a přispěla k jeho vyrovnanosti, i že pokus prof. Taufera s občerstvením krve hřebce Shagya X v roce 1918 se zdařil, ale odmítá toto

³ Dr. Ing. Jindřich Steinitz – významný chovatel, který byl v letech 1945–1949 ředitelem Národního hřebčína Kladruby nad Labem

plemeno udržovat jen proto, že se jedná o historické plemeno a zootechnickou raritu. Uvádí, že starokladrubští koně jsou nevhodní pro zemský chov a jejich provoz je finanční zátěží pro stát (Hájek 2013).

Diskuze o osudu kladrubských koní byly přerušeny druhou světovou válkou, která vypukla na podzim roku 1939. Navzdory tomu, že se stát potýkal s problémy daleko vážnějšího rázu, Ing. Matějček a ostatní zastánci kladrubáků se všemožně starali o udržení vážnosti a prestiže těchto koní u rozhodujících činitelů a neustále se snažili čelit útokům stálým zlepšováním chovu koní v kladrubském hřebčíně (Hájek 2013).

Vzhledem k tomu, že tato diskuze proběhla v období okupace Československa německými vojsky, jednalo se o ryze akademickou debatu, ze které nebyl žádný stěžejní výstup, který by měl zásadní vliv na chov starokladrubských běloušů. V rámci této polemiky je projednávána pouze bílá varianta tohoto plemene, jelikož stádo vraníků v té době prakticky neexistovalo. Ovšem paralelně s touto polemikou již František Bílek postupně shromažďoval zbytky vraného stáda a připravoval jeho následnou regeneraci (Jurečková 2020).

3.1.3 Období regenerace

Od začátku čtyřicátých let do poloviny osmdesátých let minulého století probíhal rozsáhlý projekt regenerace starokladrubského vraníka. Od roku 1945 byli vraníci chováni ve slatiňanském hřebčíně a bělouši v hřebčíně Kladruby nad Labem. Od sedmdesátých let minulého století se starokladrubští koně rozšířili na státní a soukromé farmy. Od té doby je více než polovina plemene obou barevných variant v soukromých rukou. V roce 2005 byl pro obě varianty formulován nový jednotný šlechtitelský cíl chovat linie plemene v obou barvách (Jakubec 2009).

Regenerační proces kladrubského vraníka patří k nejodvážnějším genetickým akcím v širokém mezinárodním měřítku. Po likvidaci chovu v třicátých letech byli tito koně rozmístěni do různých církevních statků v Čechách i na Slovensku (Dušek 1992). Regeneraci inicioval již výše zmíněný František Bílek, který v závěru třicátých let navrhl shromáždit poslední zbytky starokladrubských vraníků a pokračovat v jejich chovu čistokrevnou plemenitbou. Většina chovných klisen však již byla přestárlá. Muselo tak dojít k použití příbuzných zdrojů šlechtění (Misař 2011). Za souhlasu vedoucího výzkumných stanic Ing. Moudrého byl zřízen v roce 1939 Státní pokusný hřebčín v Průhonicích.

Do začátků regenerační práce v roce 1941 se zachovali pouze tři hřebci – polobratři, synové posledního vraného starokladrubského pepiniéra⁴ Sacramoso XXIX a to: Sacramoso XXX (1927), Sacramoso XXXI-Solo (1927) a Sacramoso XXIX-3 Avara (1930). První dva hřebci mají pokračovatele v chovu dodnes, třetí se v chovu neuplatnil a jeho linie dále nepokračovala.

V první fázi regeneračního procesu bylo využito celkem padesát čtyři klisen, z nichž byly jen dvě čistokrevné starokladrubské vranky a osm bylo s různým podílem starokladrubské krve. Dále bylo zapojeno patnáct starokladrubských bělek, osmnáct lipických klisen, tři teplokrevné, pět bez původu s ožehy a tři klisny orlovského klusáka (Dyková 2015).

Využití lipického koně při procesu regenerace bylo logické z důvodu historické provázanosti obou plemen. Starokladrubští koně a lipiciáni byli od počátku chováni jako

⁴ Pepiniér – plemenný hřelec s vysokou plemennou hodnotou

kočároví koně a následující generace byly překříženy se starým neapolským plemenem a koňmi španělského původu získanými ze Španělska, Německa a Dánska. Přestože mezi hřebčiny došlo k záměně chovných zvířat, Kladruby produkovaly těžké kočárové a jezdecké koně, zatímco lehčí kočároví koně pocházeli z hřebčína Lipica (Kasarda 2016).

Z důvodu nedostatku pastvin v Průhonicích bylo roku 1945 rozhodnuto o přemístění Státního pokusného hřebčína na trautmansdorfské panství do Slatiňan (Misař 2011). Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech (VSCHK), účelová koncernová organizace, se do povědomí veřejnosti dostala ojedinělým chovem kladrubského vraníka, tedy původního plemene, které bylo regenerací zachráněno před vymřením (Dušek 1992). Tehdy čtyřicetihlavé stádo se na nové působiště přesunulo „po kopytě“ ve dvou dnech (24.-25.8.1945) (Dyková 2015).

V regeneračním procesu se tedy dále pokračovalo ve Státním pokusném hřebčíně ve Slatiňanech u Chrudimi. K obnově starokladrubského vraníka bylo použito lipických klisen kmene Maestoso, Neapolitano a Pluto spolu s hřebci lipických vraníků topolčianského chovu z matky 274 Sacramoso, dále pak kladrubských vraných hřebců kmene Sacramoso a kladrubských bělek i vranek (Lerche 1956). Ovšem nejdůležitější roli hrál lipický materiál, jelikož je to plemeno geneticky nejbližší koni starokladrubskému (Obrazová příloha, Obr. 13, 14 a 15). To, že se jednalo o úspěšnou strategii, potvrdil počet těchto koní ve výzkumné stanici v roce 1954, jelikož po jedenácti letech této intenzivní práce zahrnovalo stádo vraníků celkem 122 hlav (Jurečková 2020).

První závěrečná zpráva o regeneraci starokladrubských vraníků sepsána roku 1959 prof. Františkem Bílkem obsahovala tato shodnocení: „Současné regenerační stádo ve Slatiňanech tvoří 32 matek a tři pepiniěři: Solo Maja, Avara Nona a Maestoso III. Mezi matkami jsou již ve slatiňanském hřebčíně vypěstěné vranky nebo tmavé bělky, které předvádějí starokladrubského vraníka ve zdokonalené formě. Také mezi dorostem je dost slibných vranek, které jsou nositelkami věrného typu starokladrubských vraníků, ale jsou hlubší, širší a snáze živitelné. Lze doufat, že za jednu až dvě generace se dosáhne potomstva původní mohutnosti a výšky vraníků, takže podle výsledků soudě, je možno říct, že za 16 let usilovné práce se přece podařilo zrekonstruovat starokladrubského vraníka ve zlepšené a praktičtější formě. Účelem a cílem této regenerace bylo vyšlechtit starokladrubského vraníka v takové mohutnosti, aby se ho dalo užít jako reproduktora v rolnickém chovu.“ (Jurečková 2020).

V 50. letech však znovu hrozilo koním nebezpečí. Tentokrát všem bez rozdílu plemene. Zaváděním postupné mechanizace nabyli mnozí „odborníci“ s legitimací KSČ přesvědčení o naprosté zbytečnosti chovu koní. Po 2. světové válce bylo u nás 600 000 koní, v roce 1979 již jen 46 000 koní. V této nesmírně těžké době se podařilo prof. Bílkovi založit na zámku ve Slatiňanech Hipologické muzeum, které bylo otevřeno v roce 1950 (Hájek 2013).

V roce 1960 vyvstala otázka, zda bude regenerační proces pokračovat. Komise pro chov koní ČSAZV dospěla k jednomyslnému usnesení, aby se v tomto úkolu i nadále pokračovalo, a tak mohl být tento kůň zachován nejen z kulturně-historického hlediska, ale také díky jeho užitkovým vlastnostem, jež byly patrné na přehlídce potomků starokladrubských hřebců v areálu Výzkumného ústavu krmivářského v Pohořelicích a státního statku Židlochovice (Jurečková 2020).

Po vyměření kmene Napoleone zůstal ve stádě vraníků pouze kmen Sacramoso. Z původního kmene se stala jen krevní linie. Z té vznikla druhá krevní linie Solo (nazvaná podle matky Solo-Seniora). Další krevní linii vytvořil kladrubsko-lipický hřebec Siglavi Pakra a čtvrtá linie Romke byla vytvořena fríským hřebcem Romke importovaném v roce 1974 z Holandska.

Bezmála třicet pět let trvající proces regenerace starokladrubského vraníka představoval zcela ojedinělý šlechtitelský úspěch. Po počátečním rozředění podílu kladrubské krve se záměrně řízenou plemenitbou postupně její podíl zvyšoval a dosáhl ekvivalentní hodnoty s podílem kladrubské krve v populaci kladrubských běloušů, tedy s chovem, jehož existence byla na rozdíl od kladrubských vraníků zachována (Dušek 1992).

3.1.4 Vývoj ve Slatiňanech od 70. do 90. let 20. století

V roce 1972 byl ve stanici zrušen chov skotu. Tato skutečnost byla pro chov koní velice významná, neboť se tak Slatiňany staly pracovištěm specializovaným v oblasti hipologie. Je potřeba zmínit, že ne všechna zvířata z tohoto počtu splňovala parametry, o které regenerace usilovala. Proto byla nezbytná selekce, během níž byli odděleni exteriérově a povahově odpovídající koně od nevyhovujících. Díky tomuto postupu došlo ke zkvalitňování chovné základny a současně zlepšování rozhodujících výběrových znaků odpovídajících původnímu šlechtitelskému záměru.

V roce 1973 se stal ředitelem výzkumné stanice doc. Ing. Jaromír Dušek, CSc. a zůstal jím až do odchodu do důchodu v roce 1990. Jednalo se o období, kdy výstupy tohoto výzkumného pracoviště budily značný zájem i v okolních státech. Toho roku rovněž došlo k další organizační změně – detašované výzkumné pracoviště v Milíčově bylo převedeno pod VSCHK, což mělo vést ke zvýšení potenciální kapacity výzkumné základny této instituce (Jurečková 2020).

Ve výše uvedeném roce konstatovala vědecká rada stanice úspěšný postup regenerace starokladrubského vraníka. V té době tvořilo stádo celkem 6 plemeníků a 33 chovných klisen. Starokladrubský vraník si díky tomuto ojedinělému zootechnickému postupu zachoval původní typ i vlastnosti galakarosiéra, tedy kočárového koně určeného k ceremoniální a reprezentativní službě, i když na rozdíl od původní populace byl harmoničtější. Tento modernizovaný typ byl výsledkem cílevědomého a odpovědného využívání lipicánů v procesu regenerace. Závěrečná zpráva uvedla, že od zahájení projektu po rok 1973 byli použiti plemenci následující příslušnosti: dva čistokrevní původní starokladrubští vraníci, šest podílových vraníků se zastoupením 50 % a vyšším originálních genů v jejich původech, sedm kříženců s podílem nižším než 50 %, sedm starokladrubských běloušů, deset lipicánů, jeden plemeník kmene Nonius a jeden oldenburský plemeník českého chovu (Misař 2011).

V roce 1974 byl výzkumný úkol „Udržovací šlechtění starokladrubského vraníka“ připsán Výzkumnému ústavu živočišné výroby v Nitře přerážen do plánu RVHP (Jurečková 2020). V témže roce byl, s cílem omezit nebezpečí deprese z příbuzenské plemenitby, importován fríský hřebec Romke (1966). Jednalo se o typického fríského černého hnědáka většího rámce se silnou holení (163, 195, 23,8 cm). Vynikal prostorným klusem a vysokou karpální akci. Jeho první filiální generace získala křížením prostornou a typickou klusovou akci, ztrácela však pro starokladrubské koně typický klabonos. Ten se postupně obnovoval

v následujících generacích (Misař 2011). Z výpovědi Ing. Josefa Kováře, který pracoval ve VSCHK v letech 1975–1987, víme, že tento plemenářský postup byl docentu Duškovi později vytýkán (Jurečková 2020). Nejvýznamnějším potomkem, který vzešel z tohoto spojení, se stal jeho vnuk Romke Macrida III (1986) z 320 Macrida (Siglavi Pakra I). V jeho původu se spojil vliv dvou nově vytvořených kmenů. Vliv Siglavi Pakra se projevil mírným klabonosem a větší harmonií (Misař 2011).

Výjmečný proces regenerace starokladrubského vraníka a jeho podpora tehdejší vládou ČSSR byly vysoce oceňovány v zahraničí, a to i v kapitalistických státech. Díky tomuto fenomenálnímu šlechtitelskému úspěchu byla ČSSR v předstihu před celosvětově koordinovanými akcemi UNESCO pro záchranu původních a mizejících plemen koní.

Rok 1976, kdy byla VSCHK začleněna pod výrobní hospodářskou jednotku, se nesl ve znamení jejího nejdynamičtějšího rozvoje spojeného s rozsáhlou rekonstrukcí a investiční výstavbou (Jurečková 2020).

V roce 1982 byl natočen ve Slatiňanech o tamním chovu film Český vraník. V téže roce probíhalo ve Slatiňanech natáčení seriálu z prostředí chovu koní s názvem Dobrá voda. Vysílán byl na počátku roku 1983 a setkal se s nemalým diváckým ohlasem. Starokladrubský chov se tak dostal do povědomí široké veřejnosti (Hájek 2013).

V roce 1985 byl evidován celkový počet 231 starokladrubských koní, což bylo o 35 zvířat více oproti roku 1981. Lze tedy říct, že počet vraníků ve stádě neustále stoupal (SOA Zámorsk 1946-1996).

Posledním ředitelem VSCHK byl Ing. Josef Volenec, jenž na této pozici působil i po roce 1992, kdy byl ministerstvem zemědělství České republiky zřízen Národní hřebčín Kladruby nad Labem, jenž je dodnes tvořen dvěma sesterskými hřebčínami, a to v Kladrubech nad Labem a ve Slatiňanech. Hlavní náplní obou institucí je chovat genové stádo starokladrubských koní (Jurečková 2020).

3.1.5 Chřipková epidemie

Počet starokladrubských koní postupně narůstal, ale v roce 1985 a 1989 zasáhly NH v Kladrubech nad Labem i VSCHK ve Slatiňanech dvě vlny chřipky. Do kladrubského hřebčína se virus dostal v roce 1985 během mezinárodní soutěže, kdy ji do hřebčína zavlekl jeden z účastníků se koní, který navenek nevykazoval žádné příznaky onemocnění.

Přestože byl hřebčín uzavřen a nakažená zvířata izolována, virus se postupně rozšířil do všech budov celého areálu. Zasaženy byly všechny věkové kategorie s různými klinickými příznaky. Nejtypičtější projevem byla vysoká teplota a dýchací potíže.

Doba karantény v hřebčíně překročila dva měsíce a dopady epidemie byly katastrofální. V důsledku vysokých teplot poklesla oplozovací schopnost spermií plemeníků, což vedlo k výraznému snížení zabřezávání klisen. Ve srovnání s předchozími lety byla úspěšnost zabřezávání o 95 % nižší. Dvě klisny zmetaly a další tři předčasně porodily méně životaschopná hříbata. U všech pěti klisen byla zadržena placenta po porodu. V tomto období nezabřezla ani jedna z 28 klisen inseminovaných zmrazeným spermatem. U tří koní se po komplikované bronchopneumonii vyvinula chronická obstrukční pneumonie. Znamky chřipky se projevíly u 90 % všech koní.

Druhá epidemie chřipky byla rozšířena na soutěži v Bratislavě v srpnu roku 1989. Přestože byl povolen vstup pouze očkovaným zvířatům, objevil se zde kůň, jehož imunitní odpověď nebyla ještě dostatečně vybudována a tento jedinec fungoval jako rezervoár a přenašeč chřipky. Kladrubský hřebčín byl na této soutěži reprezentován čtyřmi koňmi. Jedna klisna začala šest dní po návratu vykazovat známky onemocnění. Během krátké doby bylo nakaženo dalších šest koní. Čtyři z nich nebyli očkováni pro nedostatek vakcíny. Koně, kteří byli toho roku očkováni poprvé, vykazovali mírně zvýšenou teplotu, mírný výtok z nosu a občasný kašel. Několik těžších případů bylo zaznamenáno u skupiny hříbat ve věku dvou až pěti měsíců.

Skutečnost, že někteří očkováni koně onemocněli, byla pravděpodobně způsobena nedostatečnou imunitní odpovědí, zejména u koní očkovaných poprvé. Dalším důvodem mohla být krátká doba mezi očkováním a expozicí. Díky očkování však nezpůsobilo onemocnění vážnější ztráty a následky u sportovních koní, chovných klisen, plemenných koní a hříbat ustájených v Kladrubech. Důležitost vakcinace podpořilo srovnání s průběhem onemocnění ve VSCHK ve Slatiňanech, kde hřebci proti chřipce očkováni nebyli. Chřipkovým onemocněním zde bylo, s různou intenzitou, postiženo 100 % chovných koní (Faltejsek 1993).

Pro srovnání článkem MVDr. Faltejška o průběhu a dopadech epidemie přímo v NH Kladruby a VSCHK Slatiňany nejsou ve vědeckých databázích dostupné další studie, ale rozšíření koňské chřipky v tomto období po Evropě potvrzuje studie I. Donatelliho z roku 1991 o situaci v Itálii, kde od roku 1971 nebyl hlášen žádný výskyt chřipkového viru u koní. Tento článek popisuje antigenní a biochemickou charakterizaci dvou virů chřipky koní izolovaných v Itálii od roku 1985 do roku 1989 (Donatelli 1991). V 1988–1991 byla zaznamenána chřipková epidemie koní v Německu (Jaeschke 1993) a v červenci 1989 byla chřipka izolována z výtěru z nosohltanu plnokrevného koně vykazujícího akutní klinické respirační onemocnění ve Velké Británii. Následná vyšetření akutního respiračního onemocnění u koní ukázala, že infekce byla rozptýlena po celé Velké Británii (Livesay 1993).

Skutečností však zůstává, že se podařilo fatálním dopadům chřipkového onemocnění na chov obou barevných variant starokladrubského koně zabránit.

3.1.6 Národní hřebčín v 90. letech 20. století

Skutečnost, že se hřebčín v Kladrubech nad Labem stal hřebčínem národním, čímž došlo k uznání jeho hodnoty nejvyššími zákonodárnými místy ČR, je neodmyslitelně spojena s osobou tehdejšího ředitele MVDr. Norberta Záliše. Ten byl ředitelem této instituce v letech 1992 až 2003. Během doby, kdy byl hřebčín pod jeho správou, došlo k mnoha významným úspěchům. Následující odstavce zmiňují jen ty pro rozvoj hřebčína nejzásadnější.

V červenci 1994 zahájilo Ministerstvo kultury řízení o prohlášení historického areálu hřebčína v Kladrubech n. L. spolu se dvěma chovnými stády běloušů a vraníků kulturní památkou. Je jednoznačné, že tento první krok inicioval Norbert Záliš. Podle vyjádření Mgr. Petry Ulbrichové, tehdejší vedoucí oddělení ochrany kulturních památek na Ministerstvu kultury, by bez něj k takovému rozhodnutí nejenom nedošlo, ale nikoho by ani nenapadlo, že je něco takového to možné (Ulbrichová 2013).

V roce 1994 vyhrál kladrubský hřebčín veřejnou soutěž na obnovu dánského královského sprežení pro slavnostní příležitosti u dvora královny Margrethe II. a do Dánska putovalo šestispreží hřebců, které se v dánských službách mimořádně osvědčilo (Novinky.cz 2003).

O tom, že je s těmito koňmi dánská královna velmi spokojena, svědčí děkovný dopis určený tehdejšímu ministru zemědělství Josefu Luxovi (Hospodářské noviny 1996). Dánský královský dvůr pak v Kladrubech zakoupil i další koně. Šestispřeží z Kladrub vezlo například královnu Margrethe II. při příležitosti oslav 25. výročí jejího panování v lednu 1997 či prince Joachima při jeho sňatku (Machek 2019).

V lednu 1995 byl rozsáhlý komplex národního hřebčína v Kladrubech nad Labem spolu se starokladrubským koněm prohlášen státní kulturní památkou. Starokladrubský kůň se tak stal jediným takto oceněným živým tvorem na světě (Novinky.cz 2003). Celosvětový věhlas hřebčína dokládá i pamětní deska na zdi kladrubského zámku připomínající návštěvu prince Filipa, vévody z Edinburghu, v roce 1996 (Český rozhlas 1996).

O několik let později, v roce 2001, byl NH v Kladrubech nad Labem spolu s kmenovým stádem starokladrubských běloušů uznán Národní kulturní památkou. Starokladrubští koně se stali nejcennějším živočišným genovým zdrojem celého bývalého Východního bloku a dostali se pod ochranu FAO při OSN (Záliš 2002).

Díky odborné prestiži se Norbert Záliš v průběhu let dočkal i zahraničních uznání, která vyvrcholila nejvyšším dánským vyznamenáním královny Margrethe II. a tehdejší ředitel Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem se tak stal dánským rytířem (Kubát 2013).

Na základě politického tlaku a spekulativních obvinění, která se, i po mnoha úředních kontrolách v NH, nepotvrdila, byl v roce 2003 Norbert Záliš z pozice ředitele odvolán (Novinky.cz 2003).

Norbert Záliš, fotograf, odborný publicista a hipolog, člověk s obrovským historickým i zootechnickým přehledem, z jehož slov bylo vždy zřejmé jeho obrovské zaujetí tímto nádherným zvířetem, dokázal vynést Národní hřebčín mezi největší kulturní statky soudobého světa s atmosférou dávné a slavné historie. Díky němu si oba sesterské hřebčíny v Kladrubech nad Labem i ve Slatiňanech dokázaly udržet aristokratickou noblesu tak vzácnou v zemi vypořádávající se s dědictvím socialismu a všeobecným nástupem dravé porevoluční komercializace. To ve svém článku potvrzuje i PhDr. Nad'a Kubů, CSc., vedoucí odd. péče o památkový fond (Národní památkový ústav), která měla za úkol upravit, zařídit a připravit zámecké interiéry hřebčína v Kladrubech n. L. pro návštěvu výše zmíněného prince Filipa. Uvádí, že díky Norbertu Zálišovi započal návrat hřebčína do slavné historie. Dokázal mu vrátit jeho císařskou noblesu. Cítil jeho výjimečnost a postupoval tak, aby se o tom dověděli minimálně v Evropě (Kubů 2013).

3.2 Populace starokladrubských koní

Národní hřebčín Kladruby si stále zachovává strukturu z roku 1992. V Kladrubech nad Labem a přilehlých dvorech Františkov a Josefov jsou chováni bělouši a ve Slatiňanech, na hřibárně ve Slavicích a ve výcvikovém středisku v Heřmanově Městci vraníci (Machek 2020). Ředitelem hřebčína byl roku 2013 jmenován Ing. Jiří Machek (Večeřová 2013).

Přehled zakladatelů kmenů celého plemene, včetně zaniklého kmene Napoleone, je uveden v Tab. 1. Současná populace je rozdělena na pět čistokrevných klasických kmenů (Tab. 1) a tři čistokrevné neklasické kmene (Tab. 2), z nichž jsou GENERALE, FAVORY a RUDOLFO bělouši, SOLO, SIGLAVI PAKRA a ROMKE vraníci a GENERALISSIMUS a SACRAMOSO se vyskytují v obou barevných variantách (bělouši i vraníci). Čistokrevný

klasický kmen NAPOLEONE zanikl v r.1922. Původ starokladrubského koně je možno vysledovat zpět k osmi zakladatelkám čistokrevných klasických rodin (Tab. 3) a sedmi zakladatelkám čistokrevných neklasických rodin (Tab. 4) (ŘPK 2018).

Tab. 1

Přehled zakladatelů čistokrevných klasických kmenů starokladrubských koní (ŘPK 2018)

Název	Barva	Rok naroz.	Plemeno	Původ
Generale	bělouš	1787	starokladrubské	Slovensko (Kopčany)
Generalissimus	bělouš	1797	starokladrubské	Slovensko (Kopčany)
Sacramoso	vraník	1800	starokladrubské	Morava (Kroměříž)
Napoleone	vraník	1845	italskošpanělské	Itálie (Řím)
Solo	vraník	1927	starokladrubské	hřebčín Kladruby n.L.
Favory	plavák	1779	starokladrubské	hřebčín Kladruby n.L.

Tab. 2

Přehled zakladatelů čistokrevných neklasických kmenů starokladrubských koní (ŘPK 2018)

Název	Barva	Rok naroz.	Plemeno	Původ
Siglavi Pakra	vraník	1946	lipické	Chorvatsko
Romke	vraník	1966	fríské	Nizozemsko
Rudolfo	bělouš	1968	lusitano	Portugalsko

Tab. 3

Přehled zakladatelek čistokrevných klasických rodin starokladrubských koní (ŘPK 2018)

Název	Barva	Rok narození	Plemeno	Původ
Africa	bělka	1740	starokladrubské	Hřebčín Kladruby n. L.
Rava	bělka	1755	starokladrubské	Hřebčín Kladruby n. L.
Deflorata	bělka	1767	dánskošpanělské	Frederiksborg (Dánsko)
Almerina	vranka	1769	starokladrubské	Hřebčín Kladruby n. L.
Sardinia	bělka	1776	lipické	Hřebčín Lipica (Slovinsko)
Ragusa	vranka	1888	starokladrubské	Hřebčín Kladruby n. L.
Cariera	hnědká	1894	teplokrevné	Hřebčín Kladruby n. L.
Madar VI	bělka	1782	lipické	Hřebčín Mezöhegyes (Maďarsko)

Tab. 4

Přehled zakladatelek čistokrevných neklasických rodin starokladrubských koní (ŘPK 2018)

Název	Barva	Rok narození	Plemeno	Původ
15 Narcis(I)	vranka	1939	starokladrubské	Chrást u Chrudimi
67 Xandra	bělka	1938	teplokrevné	neznámý původ
154 Bárta	vranka	1953	orlovský klusák	Hřebčín Chrenovojský(Rusko)
Favora Č3912	bělka	1963	starokladrubské	privátní-volný chov
Dana (G) Č3934	bělka	1969	starokladrubské	privátní-volný chov
292 Ritorna	vranka	1974	teplokrevné	Hřebčín Slatiňany
Gita (G) Č399	bělka	1974	teplokrevné	privátní-volný chov

3.3 Exteriér starokladrubského koně

Po zániku koní staroitalských a starošpanělských zůstal kůň starokladrubský jediným představitelem rasy, v níž se zachovaly tvary středověkých koní. Je tedy jedinečným objektem i po stránce historické a stal se objektem mnoha uměleckých děl. Zobrazován byl jako kůň vysokého krátkého rámce s klabonosou hlavou, neobyčejně dlouhým vysoce nasazeným labutím krkem, štěpenou svalnatou zádí, vysokonohý s lehkou kulatou holení, krátkou spěnkou a špalíkovitým kopytem (Lerche 1956). Tyto znaky u tohoto koně posuzujeme dodnes (Tabulková a Obrazová příloha).

V průběhu regeneračního procesu byla účinnou selekcí zkvalitňována chovná základna a současně zlepšovány rozhodující výběrové znaky. Regenerační proces byl rozdělen do šlechtitelských etap čtyř filiálních generací, což se projevilo ve výrazném zlepšování tělesného rámce. V poměrně krátké době se hůlková výška v kohoutku zvýšila o 6,9 cm. Úměrně s tím se zlepšovaly i obvody hrudníku a holeně. Rozdíly koní v F₄ generaci oproti parentální byly jednoznačné (Dušek 1992).

Podle řádu plemenné knihy (dále jen ŘPK) vypadá chovný cíl v současnosti takto: Starokladrubský kůň je kůň středně velkého až velkého obdélníkového rámce s korektní stavbou těla, harmonickými proporcemi a typickou klabonosou hlavou s výrazným velkým tmavým okem. Vyznačuje se pravidelnými kadencovanými chody s typickou vysokou akcí hrudních končetin v klusu. Cílem je zachování jediného původního českého plemene koní v typu galakariosiera, s využitím k ceremoniální a reprezentativní službě, soutěžím spřežení, drezuře, baroknímu a rekreačnímu ježdění. Jsou jednoznačně stanoveny standardy hmotnosti a tělesných měř pro koně ve věku čtyř let (Tab. 5) (ŘPK 2018).

Tab. 5

Standardy hmotnosti a tělesných měr pro koně ve věku čtyř let (ŘPK 2018)

Pohlaví	Vlastnost (znak)	Minimum	Průměr	Maximum
Hřebci	Kohoutková výška pásková (cm)	172	176	185
	Kohoutková výška hůlková (cm)	162	165	174
	Obvod hrudi (cm)	190	195	205
	Obvod holeně (cm)	21,5	22,5	24,0
	Hmotnost (kg)	560	600	680
Klisny	Kohoutková výška pásková (cm)	169	174	181
	Kohoutková výška hůlková (cm)	159	164	171
	Obvod hrudi (cm)	190	197	207
	Obvod holeně (cm)	20,5	21,5	23,0
	Hmotnost (kg)	550	590	670

Ve třech studiích V. Jakubce a kol. byly porovnávány charakteristiky tělesného rámce starokladrubských koní za pomoci lineárního popisu. V pořadí první studie z roku 1999 zkoumá vliv barvy, pohlaví a věku na tělesný rámec starokladrubského koně (Jakubec 1999). Lineárním popisem 32 znaků bylo hodnoceno celkem 214 koní. Druhá studie z roku 2007 pojednává o významných rozdílech mezi kladrubským hřebci v národním hřebčíně a soukromých chovech (Jakubec 2008). Významné rozdíly byly zaznamenány ve 12 z 32 lineárních znaků. Pro tyto rozdíly neexistuje podle studie žádné racionální vysvětlení. Třetí studie publikovaná v roce 2009, která bude podrobněji popsána v kapitole Tělesný rámec (rozdíl mezi běloušem a vraníkem), se věnuje rozdílu v tělesném rámci mezi bílou a černou variantou starokladrubského koně (Jakubec 2009).

3.3.1 Barva

Starokladrubský kůň je teplokrevné české autochtonní plemeno, které vzniklo ze starošpanělských a staroitalských plemen. Zpočátku převládali koně tmavých barev. Ze záznamů z roku 1750 je zřejmé, že polovina byla hnědáků. Po nich následovali vraníci, bělouši, ryzáci, plaváci a strakáčci (Lerche 1956). Postupně byl počet barev snížen na dvě. Většina literatury uvádí jako dvě základní barvy černou a bílou, některé zdroje uvádějí barvu černou a šedou (Hofmanová 2019). Co se vraníků týče, existují dva různé typy černé barvy srsti. První – neblednoucí havraní černá s kovovým nebo namodralým leskem. Hříbata těchto jedinců jsou sytě černá od narození. Druhým typem je blednoucí černá barva bez lesku, která má po vyblednutí červenohnědý nádech. Zvláště je-li zvíře vystaveno v letních měsících slunci. Hříbata bývají po narození šedá (Hofmanová 2019).

ŘPK stanovuje za žádoucí dvě barevné varianty – bělouši a vraníci.

Bělouši – Jedná se o vybělující bělouše, jejichž kůže je tmavošedě pigmentovaná s výskytem bílých odznaků (růžová kůže), s chlupovým pokryvem těla, který vykazuje u hříbat při narození základní barvy s různými odstíny a s odlišným stupněm prokvetlosti.

Vraníci – Kůže je tmavošedě pigmentovaná vyjma odznaků, které jsou růžové barvy. Výskyt bílých odznaků je nežádoucí. Menší bílé odznaky jsou přípustné na spodní části končetin a na hlavě. Oproti Hofmanové hovoří ŘPK o třech typech zbarvení vraníka. Vraník s uhlově černou a lesklou barvou po celé roční období, vraník s černou barvou bez lesku

a vraník s černou barvou bez lesku, který v letním období vykazuje hnědý nebo ryzí nádech černé barvy

Z plemenitby se nevylučují ani jiné barevné varianty klisen – hnědáci a ryzáci. Jiné barevné varianty hřebců než bělouši a vraníci jsou z plemenitby vyloučeny (ŘPK 2018).

3.3.2 Tělesný rámec (rozdíl mezi běloušem a vraníkem)

Kmeny běloušů Generale a Generalissimus byly vzájemně promíchány. Proto se od sebe prakticky nelišily. Totéž platilo u kmene vraníků Napoleone a Sacramoso. Bělouši se od vraníků liší větší korektností a harmonií. Po roce 1918 došlo k přimíchání orientální krve, což s sebou do stáda běloušů přineslo několik nových forem. Formy běloušů, především klisen, tak bylo možno rozdělit do čtyř typů (Lerche 1956).

Prvním typem byly klisny s charakteristickými rysy kladrubského koně (mohutný rámec, hrubší kostra, klabonosá hlava, nevýrazný kohoutek, delší bedra, kratší křížová kost rovná nebo sražená). Druhým typem jsou klisny představující lipického koně (ušlechtilejší, harmoničtější a nižší než klisny prvního typu s jemnou, mírně klabonosou hlavou). Třetí typ jsou klisny intermediárních tvarů. Mají rámec a hranatost koně kladrubského, ale u zevnějšku patrný vliv arabské krve (hlava těžší bez klabonosu, dlouhý rovný krk, méně výrazný kohoutek, pevný hřbet, hranatější zád'). Čtvrtým typem klisny z kladrubských matek po arabských hřebcích kmene Shagya (kulaté tvary, menší rámec, ušlechtilá hlava s mírně štíčí hlavou, krátký, pevný široký hřbet i bedra s širokou, skloněnou zádí).

Kladrubští vraníci byli v rozměrech i zevnějšku méně vyrovnaní než bělouši. Jejich hlava byla těžší, buď zcela klabonosá, nebo v čele plochá a až v dolní části pod čelem silně klabonosá, silně klenutá, zahnutá. Uši měli delší a oči menší než bělouši. Krk často kratší, někdy obrácený, jelení, jindy dlouhý, krásně klenutý, trup delší, hluboký s volnějším hřbetem a delšími bedry. Zád' měli kulatou nebo sráznou a kratší. Byli na vyšší noze s delší holení, měli kratší strmější spěnku a tvrdé kopyto. Poslední zástupci kmene Sacramoso (Sacramoso XXIX, XXX, XXXII a XXXIII) měli však již praktičtější vlastnosti a tvary. Byli menší, hlubocí a širocí na nižší noze, s dobrou krmitelností a vysokou vytrvalostí (Lerche 1956).

Rozdílům v exteriéru mezi bílým a vraným kladrubským koněm na základě metody lineárního popisu se věnuje studie z roku 2009, ve které bylo posuzováno 39 hřebců a 350 klisen z chovu NH Kladruby nad Labem i z chovů soukromých. Významné rozdíly byly zjištěny u 13 z 32 posuzovaných znaků (Tab 6). Tyto rozdíly vyplývají z odlišného vývoje obou barevných variant po roce 1918. Analýza zahrnovala také další faktory jako: pohlaví, věk při klasifikaci a linie otců.

Od roku 1996 bylo hodnocení lineárního popisu rozšířeno i na soukromé chovatele. Klasifikace znaků lineárního popisu je podle této studie nezbytným nástrojem šlechtitelského programu starokladrubského koně pro uchování specifických konformačních znaků pro další generace. Kromě záznamu výkonu je lineární klasifikace účinným nástrojem pro přesné stanovení chovného cíle. Tento systém klasifikace znaků přispívá ke zlepšení fenotypu a zvýšení genetické variability zvířat v plemenných a chovných skupinách (linie otců a rodiny matek) (Jakubec 2009).

Podle této studie je profil hlavy u vraníků výraznější a nasazení krku vyšší. Oba rysy více odpovídají chovatelskému cíli. To bylo způsobeno důsledným výběrem a brzkým uzavřením

této populace před imigrací genů z jiných plemen. Výška v kohoutku, šířka hrudníku, hloubka a šířka prsou jsou výraznější u běloušů. Ve výšce v kohoutku, délce krku a linie hřbetu a dalších vlastnostech těla nebyly mezi oběma barevnými variantami zjištěny žádné významné rozdíly. Zád' je u vraníků delší. Skóre šířky zádě, nasazení ocasu, čelního pohledu na přední končetiny a bočního pohledu bylo u sledované skupiny běloušů výrazně vyšší než u vraníků. Nebyly však nalezeny žádné významné rozdíly ve tvaru a profilu zádi a ve zbylých končetinových znacích mezi oběma barevnými variantami.

Koně obou barev s požadovanými vlastnostmi by měli být, podle této studie, vybráni a použiti pro korekční páření k dosažení uniformity plemene u těchto rysů lineárního hodnocení, které vykazují významný rozdíl v bílé a černé variantě starokladrubského koně. Tělesná stavba běloušů odpovídá více chovatelskému cíli především v širší a hlubší hrudi, širších plecích a zádi, vyššímu nasazení ocasu a širšímu postoji předních končetin. Tento výsledek je zapříčiněn několika faktory – důslednou selekcí na tyto vlastnosti, imigrací genů z otcovské linie Favory plemene lipicán a plemene luisitano (Jakubec 2009).

Studie zmiňuje i zahrnutí soukromých hřebců do šlechtitelského programu z důvodu zachování genetické rozmanitosti plemene. Mezi kladrubskými koňmi a jedinci ze soukromých chovů byly zjištěny velmi významné rozdíly v pěti ze sedmi předních znaků (výška v kohoutku, profil hlavy, délka krku, nasazení krku a linie hřbetu). Koně v NH vykazují konvexní profil hlavy, delší krk, konvexní horní část krku, mohutnější obvod hrudníku, charakteristický klabonos, širší postavení předních a zadních končetin. Tyto rysy jsou přičítány následnému šlechtění plemeny starošpanělského původu (lipicán, luisitano a fríský kůň). Koně v soukromých chovech vykazují vyšší kohoutkovou výšku, delší hrudník a širší čelo (Jakubec 2009).

3.4 Starokladrubský kůň dnes

Po ukončení regenerace kladrubského vraníka se zachovaly čtyři kmeny, a to Solo (1927), Sacramoso (1927), Siglavi Pakra (1946) a Romke (1966). V 90. letech se do chovu vraníků rozšířil i kmen Favory-Generalissimus s hřbectem Generalissimus Secondara XXXV (1991) (Dyková 2015).

V roce 1995 byl starokladrubský kůň prohlášen kulturní památkou a 28. března 2001 byl nařízením vlády Hřebčín Kladruby nad Labem spolu s kmenovým stádem starokladrubského koně v barvě bílé prohlášen národní kulturní památkou (Nařízení vlády č. 132/2001 Sb.).

3.4.1 Plemenná kniha, chovný cíl a využití starokladrubského koně

Plemenná kniha (PK) starokladrubských koní je od 1.1.1996 uzavřená. Do PK starokladrubských hřebců a klisen byli zapisováni v první etapě (do 31.12.1995) hromadně všichni hřebci a všechny klisny starokladrubského plemene, které jednotliví chovatelé přihlásili. Tímto aktem byli koně zapsáni do PK starokladrubských koní do data 31.12.1995 deklarováni jako koně starokladrubští. Toto ustanovení platí i pro hřebce arabské, lipické, orlovského klusáka, fríské, pura raza española (dříve andaluské), lusitano a hřebce ostatních plemen, kteří byli použiti do 31.12.1995 k plemenitbě v populaci starokladrubských koní, včetně jejich samčího a samičího potomstva (ŘPK 1998).

Cílem úspěšného chovatele, ať už NH Kladruby nebo soukromého, je zapsání zvířete do PK. Před zapsáním hřebců a klisen do PK musí tito absolvovat přiměřený výcvik ukončený dvoudenními zkouškami výkonnosti (Tab. 7). V roce konání zkoušky musí být tito koně minimálně čtyřletí. Během zkoušek je posuzován typ a pohlavní výraz, exteriér, kde jsou počítána hodnocení za jednotlivě posuzované části těla koně (hlava, krk, hřbet a bedra, hrudník, zád', končetiny hrudní, končetiny pánevní a celkový soulad). Další kategorií hodnocení je výkonnost, která je dále dělena na hodnocení výcviku, příježděnosti, mechaniky pohybu, absolvování maratonu, ovladatelnosti spřežení a zkoušku spolehlivosti v tahu (ŘPK 2018). Fotografie zachycující zkoušky výkonnosti i třídění starokladrubských koní jsou umístěny v obrazové příloze této bakalářské práce.

Důležitá je testace užitkových vlastností hřebců a klisen, kteří by měli být zařazeni do genetických zdrojů (GZ). Dlouhodobě je účast privátních koní na zkouškách výkonnosti uspokojivá (ačkoliv příprava koně na zkoušky výkonnosti je finančně náročná a klade i velké požadavky na úroveň cvičitele), což svědčí o dobrém chovatelském povědomí a zodpovědnosti majitelů mladých koní ve výcviku a o dobrém nastavení dotačního programu Genetické zdroje. Majitel koně, který úspěšně absolvoval zkoušky výkonnosti a splňuje podmínky pro zařazení do GZ, obdrží finanční dotaci od MZe ČR na genetický zdroj (Koncepte chovu koní v ČR 2014). Jako GZ starokladrubský kůň je, z celkového stavu 53 plemenných hřebců, evidováno 49 hřebců – 21 běloušů a 28 vraníků, z celkového stavu 535 chovných klisen, evidováno jako GZ 339 klisen (63 %) – 153 bělek a 186 vranek (Šancová 2021).

Chovným cílem starokladrubského koně je původní galakarosiér, tedy kočárový kůň určený k ceremoniální a reprezentativní službě, který jedinečným způsobem spojuje robustnost a sílu s harmonií, ušlechtilostí a vyrovnaným charakterem. Tento cíl se nemění. Byla navázána spolupráce se Správou Pražského hradu týkající se využití starokladrubských koní při pořádaných akcích. Starokladrubský kůň, jako kočárové plemeno, je i vhodný pro soutěže spřežení či obecně pro kočárovou službu. V tomto případě se jedná o stěžejní oblast využití těchto koní u široké veřejnosti. Dále je toto plemeno vhodné i pro klasickou drezuru, nebo vzhledem k jeho dobrému charakteru pro rekreační ježdění (Koncepte chovu koní v ČR 2014).

Spolupráce je rozvíjena rovněž s Policií ČR a Městskou policií hlavního města Prahy, města Pardubice a Ostravy. U Policie ČR se jedná o naplňování „Memoranda o vzájemné spolupráci a podpoře při využití potenciálu státních organizací ZH Písek s.p., ZH Tlumačov, s.p. a NH Kladruby nad Labem pro potřeby Policie ČR“ uzavřené mezi MZe a Policejním prezidiem dne 9.7.2009. NHK je připraven nabízet k prodeji vyselektované koně vhodné pro potřeby policie a poskytovat zázemí pro vzdělávání (Koncepte chovu koní v ČR 2014).

NH Kladruby nad Labem je členem Asociace evropských státních hřebčínů (ESSA – European State Studs Association). V rámci spolupráce s ostatními významnými evropskými hřebčínami se prezentuje prostřednictvím starokladrubských koní na přehlídkách, výstavách a jezdeckých soutěžích po celé Evropě. Každoročně je NHK pořadatelem mezinárodního závodu spřežení Rudolfův pohár, kterého se pravidelně účastní zástupci z více než deseti zemí světa (Machek 2019). Rok 2020, kdy se vedení hřebčína rozhodlo, z důvodu epidemie SARS-CoV-2, v souladu s doporučením Bezpečnostní rady státu, odstoupit od jeho pořádání, znamenal přerušování této tradice.

3.4.2 Otázka genetické rozmanitosti

Během posledních let byla na mezinárodní úrovni nastolena otázka zachování genetické rozmanitosti a jedním z hlavních aspektů vědecko-výzkumných aktivit v této oblasti je ochrana biodiverzity místních plemen. Podrobný pohled na genetickou strukturu a variabilitu autochtonních plemen, tedy i starokladrubského koně, je nezbytný jako jeden z nástrojů vědeckého výzkumu k zachování místních genetických zdrojů. Vzhledem k tomu, že původní starošpanělstí koně celosvětově vymřeli, je starokladrubské plemeno hipologicky jedinečné nejen z hlediska záznamů o původu, ale také díky úspěšnému chovatelskému úsilí, které dokázalo vzkřísit tohoto původního českého koně (Kasarda 2016).

V roce 2014 tvořil starokladrubský kůň 2 % z celkového počtu koní chovaných na území České republiky (tzn. 1752 jedinců v černé i bílé variantě) (Koncepte chovu koní v ČR 2014).

Pro zachování starokladrubských koní je nutné udržovat co nejširší základnu tohoto málopočetného plemene (bez možnosti importu). Pro udržení charakteristických znaků plemene je třeba klást důraz na původní klasické kmeny Generale, Generalissimus, Sacramoso, Solo a Favory. Avšak zároveň podporovat uplatnění kmenů neklasických Siglavi Pakra, Romke a Rudolfo, které vznikly právě za účelem udržení genetické variability a zpomalení procesu zvyšování stupně příbuzenské plemenitby (Šancová 2021).

Článek z roku 2011 pojednávající o genetické rozmanitost v liniích otců starokladrubského koně se zabývá analýzou DNA jednotlivých linií. Podle této studie byla nejnižší hodnota heterozygotnosti stanovena v linii Generale, zatímco nejvyšší hodnotu vykazovala linie Favory. U genetické rozmanitosti vykazovala linie Favory také nejvyšší hodnotu, zatímco nejnižší genetická rozmanitost byla zjištěna u linie Rudolfo, která však může být způsobena nízkým počtem zvířat zařazených do studie.

Genetická variabilita výše zmíněných starokladrubských koňských linií je udržována podle šlechtitelských plánů, kdy jsou rodičovské páry vytvářeny z jedinců s co nejmenším příbuzenským vztahem. Ve výsledku se koeficient inbreedingu v celkové populaci snížil o 2,87 %, ze 7,75 % u koní narozených v roce 1993 na 4,88 % u koní narozených v roce 2003 (Vostrý 2011). Nižší alelická rozmanitost byla prokázána u starokladrubských běloušů, což naznačuje vyšší úroveň inbreedingu ve srovnání s vraníky. Vyšší hodnoty počtu alel u slovinské populace lipicánů a také u starokladrubských vraníků mohou být způsobeny výběrem relativně nepříbuzných jedinců ve šlechtitelských plánech obou hřebčinů. Rovněž bylo prokázáno, že vysoký počet populačně specifických alel starokladrubských vraníků je především výsledkem příměsi nepříbuzných fríských hřebců během 20. století (Kasarda 2016).

Podle Vostrého a kol. (2011) jsou si z vraných linií nejpodobnější Sacramoso a Solo. Jedná se o nejobvyklejší černé linie starokladrubských koní. Vysoká podobnost mezi těmito dvěma liniemi může být způsobena skutečností, že jeden hřelec v linii Sacramoso byl přejmenován na Solo během procesu regenerace starokladrubského vraníka a rozhodujícím způsobem k tomuto procesu přispěl jako zakladatel nové linie. Linie Romke úzce souvisí s těmito dvěma liniemi.

Tyto tři linie vykazovaly ve studii nejvyšší podobnost z celé populace vraníků. Velkou genetickou vzdálenost od těchto linií vykazovala linie Siglavi Pakra. Toto zjištění však není v souladu s obecně známými fakty nebo šlechtitelskými záznamy. Zakladatelem linie Siglavi Pakra byl lipický hřelec, zástupce plemene nejvíce podobného starokladrubskému. Mezi

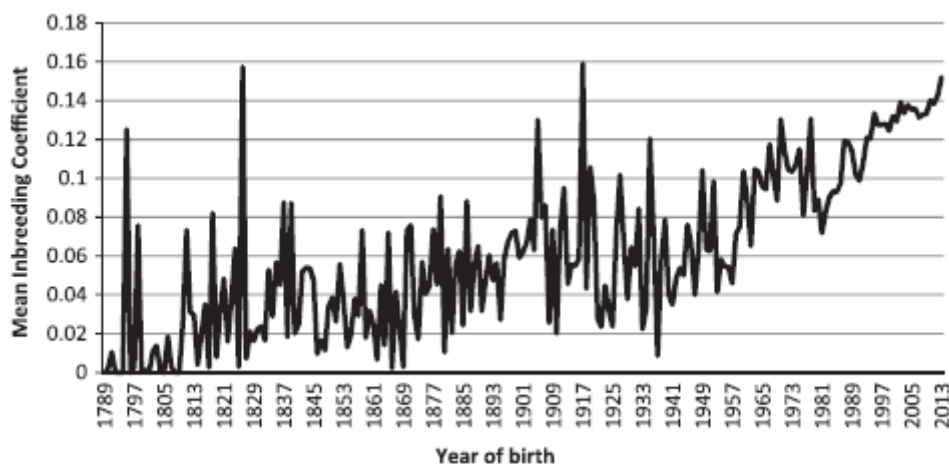
lipicány a starokladrubáky docházelo již v minulosti poměrně často k výměně šlechtitelského materiálu (Vostrý 2011). Koně z císařského hřebčína v Kladrubech nad Labem přispěli 4 % do genofondu lipicánů. Je nutno podotknout, že k přísnému oddělení lipických a kladrubských linií bylo přistoupeno až v první polovině 19. století (Zechner 2002).

Komplexní hloubková studie z roku 2018 provedená na 9289 koních různých plemen zahrnovala i populaci koně starokladrubského. V rámci této studie byl učiněn závěr, že navzdory příbuzenskému chovu starokladrubského koně nedošlo k vážné ztrátě genetické rozmanitosti kvůli genetickému driftu⁵ a nízké efektivní velikosti populace⁶ (Putnová 2018). Na velký vliv náhodného genetického driftu, ztrátu genetické rozmanitosti a vysoké hodnoty koeficientu inbreedingu však upozorňuje Vostrá-Vydrová ve vědeckém článku publikovaném roku 2016. Postupný roční nárůst koeficientu inbreedingu u starokladrubských koní dokládá Graf 1. Za vhodnou šlechtitelskou strategii považuje zvýšení heterozygotnosti. Šlechtitelská práce by se měla zaměřit na zvýšení počtu jedinců v reprodukci, což by přispělo k zachování genetické rozmanitosti v dalších generacích (Vostrá-Vydrová 2016).

Naproti tomu došla o dva roky později Putnová k závěru, že molekulární variace českých genetických zdrojů je srovnatelná s jinými plemeny koní a současná šlechtitelská politika neohrožuje genetickou variabilitu starokladrubské populace. Ve shodě s Vostrou-Vydrovou ale poukazuje na skutečnost, že se v budoucnu může jejich diverzita snižovat zejména proto, že populace jsou uzavřeny a spravovány v malém počtu (Putnová 2018).

Graf 1

Průměrný roční nárůst koeficientu inbreedingu v populaci starokladrubského koně (Vostrá-Vydrová 2016)

⁵ Genetický drift je náhodná změna frekvence alel v populaci z generace na generaci způsobená mechanismem pohlavního rozmnožování. Genetický drift má relativně malý účinek ve velkých populacích, ale může mít důležitý vliv na evoluci malých populací. V podstatě, čím je populace menší, tím je vliv náhody výraznější (Biogeografie 2021).

⁶ Efektivní velikost populace – aktuální počet jedinců v populaci, kteří se rozmnožují. Efektivní velikost se může značně lišit od celkové velikosti populace (celkového počtu jedinců v populaci) (Biogeografie 2021).

3.4.3 Současná populace starokladrubského koně v NHK a zemských chovech

Velikost populace starokladrubských koní v České republice se v posledních letech výrazně nemění. K 31.12.2020 je evidováno 1891 starokladrubských koní, z nichž je 53 plemenných hřebců (24 běloušů, 29 vraníků) a 535 chovných klisen (267 bělek, 268 vranek). Více než polovinu (962 jedinců) tvoří populace starokladrubského vraníka. V majetku NHK je 247 starokladrubských vraníků a 715 se nachází v soukromých chovech (Šancová 2021).

Národní hřebčín Kladruby chová téměř 500 kusů z celkového počtu starokladrubských koní a ročně produkuje až 65 % hříbat narozených v celé populaci (Machek 2020).

Pro rozvoj chovu a genetickou variabilitu jsou velmi důležití i další chovatelé starokladrubských koní. Jedná se o soukromé chovatele, přičemž většina z nich působí na území České republiky. Tento chov je označován jako zemský chov, jehož význam stále narůstá. V posledních letech sice přetrvává trend zapouštět méně klisen, avšak kvalita koní stoupá. Chovatelé v zemském chovu jsou ve většině případů rovněž majiteli plemenných hřebců a vykazují úspěchy v přípravě mladých zvířat k výkonnostním zkouškám a tím i v produkci plemenného materiálu.

Dnes čítá zemský chov přibližně 1400 koní, z toho 400 chovných klisen a odpovídající počet mladých koní. O kvalitě zemského chovu svědčí rovněž darování klisny Seneca chovatele Tomáše Bartáka a Jirího Jehličky prezidentem Václavem Havlem španělskému králi Juanu Carlosovi I. v roce 1995 (Machek 2020).

Privátní chovy hrají důležitou roli při udržení nízkého koeficientu inbreedingu⁷. K udržení nízké příbuznosti napomáhá alternativní přípařovací plán (AP), který nabízí vhodné rodičovské páry se vzájemnou příbuzností $F_x \leq 6,25\%$. V NHK je AP jedním z vodítek při tvorbě přípařovacího plánu, v privátním chovu je klisna (GZ) ohřebená v kombinaci z AP zvýhodněna vyšší sazbou dotace. Pro zpomalení procesu zvyšování vzájemné příbuznosti v populaci starokladrubských koní překročil NHK v roce 2019 k nákupu dvou hřebců z privátního chovu. V černé variantě Romke Majesty XI (v roce 2020 zapuštěno 12 vranek ve Slatiňanech, z toho 10 je březích), v bílé variantě Generalissimus Farina V (v roce 2020 zapuštěno 11 bělek v Kladrubech n. L., z toho 10 je březích) (Šancová 2021).

3.4.4 Uplatnění starokladrubského koně ve světě

Starokladrubští koně zastávají i v dnešní době roli, pro kterou byli po staletí šlechtěni. K ceremoniálním účelům jsou využíváni v Královské švédské jízdni gardě, pro účely slavnostních zápřeží jsou drženi v královských stájích v Kodani při dvoře dánské královny Margrethe II. U Švédské královské jízdni gardy se využívají jako koně jezdeckí a jako koně fanfároví (koně trubačů ve švédské jízdni hudbě). Spolupráce s NHK započala v roce 2004 a přetrvává dodnes. Do Dánska putovalo první šestispřeží běloušů již v roce 1994 a od té doby navštěvuje královský podkoní dvakrát až třikrát ročně NHK za účelem prohlídky a případně koupě nových mladých koní pro potřeby královského dvora (Machek 2019).

Starokladrubští koně se těší výrazné oblibě i u rakouských, německých a polských chovatelů a v roce 2002 putovalo pět chovných klisen a v roce 2003 hřelec Generale Ariosa

⁷ Koeficient inbreedingu (příbuznosti) (F_x) vyjadřuje pravděpodobnost, že na lokusu jsou alely původově identické. Při působení inbreedingu roste počet homozygotů, klesá počet heterozygotů, tj. mění se genotypová četnost, nikoli genová (Hruban 2000).

XLVIII-4 z NHK i do Spojených států amerických. Klisny se zde každoročně účastní oslav výročí založení Stanfordské univerzity, hřebec se účastnil drezurních soutěží a několikrát se stal koněm roku v Peninsula regionu.

Všechny výše zmíněné země však ve svých chovech preferují starokladrubské bělouše. Starokladrubští vraníci jsou úspěšně chováni na území Slovenska. Své uplatnění našli rovněž u jízdnic oddílů nizozemské policie. Prvních šest starokladrubských vraníků bylo pro tyto účely zakoupeno v roce 2017. Oddíly policie s nimi byly velmi spokojeny, a proto v roce 2018 rozšířily počet koní o dalších pět, kteří jsou prozatím ve výcviku (Machek 2019).

4 Závěr

Cílem této práce bylo přiblížení původu starokladrubského koně se zaměřením na starokladrubského vraníka. Bylo popsáno kritické období, kdy došlo téměř k likvidaci této barevné varianty starokladrubského koně i k její obnově díky unikátnímu procesu regenerace. Regenerace starokladrubského vraníka vedla k zachování vlastností a typu galakarosiéra, který je však na rozdíl od původní populace harmoničtější, což je výsledkem úspěšné selekce a využití lipického materiálu, který je kladrubskému nejbližší. Nezanedbatelný se ukázal být i význam fríské krve hřebce Romke, který se projevil ve zvýraznění prostorné klusové akce, avšak vedl ke ztrátě charakteristického klabonosu, k jehož postupné obnově docházelo v následujících generacích.

Starokladrubský kůň je majestátný symbol bohaté historie naší země. Je to živoucí unikát, který můžeme obdivovat dodnes díky tomu, že i v době pro koně nepříznivé měl dostatečný počet vlivných obhájců, kteří bojovali s dobovou krátkozrakostí a zasadili se o zachování bílé varianty starokladrubského koně a obnovu a záchranu varianty černé.

Starokladrubský kůň je pro svůj vzhled, živou povahu a dobrý charakter využíván velice všestranně. Po staletí byl šlechtěn k reprezentativním účelům, pro něž je využíván dodnes. Díky své vytrvalosti se toto plemeno velice dobře uplatňuje i ve sportu, a to jak v zápřeží a pod sedlem, tak skvělých výsledků dosahuje i v tahu. Jeho vyrovnaný charakter umožňuje uplatnění v oddílech jízdnic policie i při rekreačním ježdění.

Národní hřebčín s bílým stádem v Kladrubech nad Labem a černým stádem ve Slatiňanech představuje historický, kulturní, přírodní i zootechnický unikát, který se díky úsilí mnoha osobností podařilo zachránit a stabilizovat a dále se jej daří rozvíjet a zušlechťovat.

Starokladrubský vraník v první polovině minulého století téměř vyhynul. Zásadou zootechnické práce skupiny lidí v čele s profesorem Františkem Bílkem se podařilo shromáždit materiál na jeho obnovu a záchranu. Pouze díky této dlouholeté odborné práci můžeme obdivovat téměř 250 vraníků ve Slatiňanech a více než 700 po celé České republice. V dnešní době je už tedy možné říci, že starokladrubský vraník byl zachráněn a že pro něj snad již nikdy nemůže nastat taková doba temna, jako tomu bylo ve 30. letech 20. století.

5 Literatura

1. BÍLEK, František. Kůň starokladrubský. Praha: Ministerstvo zemědělství republiky Československé, 1925. ISBN Zprávy výzkumných ústavů zemědělských, číslo 14.
2. Biogeografie: Multimediální výuková příručka [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit.2021-02-20].
Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/jaro2010/Z0005/18118868/index_book_2-5-2.html
3. DONATELLI, I., M.R. CASTRUCCI, L. CAMPITELLI, A. RUGGIERI, L. SIDOLI a C. BUONAVOGLIA. First recovery of A/equine/Fontainebleau/1/79 influenza viruses in Italy. *Comparative Immunology, Microbiology and Infectious Diseases* [online]. 1991, 14(4), 315-323 [cit. 2021-03-04]. ISSN 01479571. Dostupné z: doi:10.1016/0147-9571(91)90137-3
4. DOSTÁL, Dalibor, Martin KONVIČKA, Lukáš ČÍŽEK, Martin ŠÁLEK, Jan ROBOVSKÝ, Eva HORČIČKOVÁ a Miloslav JIRKŮ. Divoký kůň (*Equus ferus*) a pratur (*Bos primigenius*): klíčové druhy pro formování české krajiny [online]. In: Česká krajina, 2014, 2014, s. 1-125 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: doi:10.13140/RG.2.1.4320.4969
5. DUŠEK, Jaromír. Chov koní v Československu. Ilustroval Jana ČAPKOVÁ. Praha: Brázda, 1992. Živočišná výroba (Brázda). ISBN 80-209-0168-x.
6. DYKOVÁ, Zdeňka. Hlavní plemeničí hřebčína ve Slatiňanech v letech 1995–2015. Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o.: Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o., 2015. ISBN Bez ISBN.
7. FALTEJSEK, Jan. The characterization of two enzootics of influenza in the state stud farm at kladruby n/I in 1985 and 1989. *Journal of Equine Veterinary Science* [online]. 1993, 13(2), 61-62 [cit. 2021-03-04]. ISSN 07370806. Dostupné z: doi:10.1016/S0737-0806(06)81070-1
8. GOTTHARDOVÁ, Lenka a Jaromír BÍLEK. František Bílek: otec české hipologie a zootechniky. Bezdědice: Lenka Gotthardová, 2012. ISBN 978-80-903147-9-5.
9. HÁJEK, Jiří. Kronika kladrubská: barokní kůň v Čechách: z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976-1982, doplněno až do roku 1990, 3. díl. Hostomice: Lenka Gotthardová, 2013. ISBN 978-80-903147-6-4.
10. HÁJEK, Jiří. Kronika kladrubská: barokní kůň v Čechách: z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976-1982, doplněno až do roku 1990, 1. díl. Hostomice: Lenka Gotthardová, 2013. ISBN 978-80-903147-7-1.
11. HÁJEK, Jiří. Kronika kladrubská: barokní kůň v Čechách: z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976-1982, doplněno až do roku 1990, 2. díl. Hostomice: Lenka Gotthardová, 2013. ISBN 978-80-903147-8-8.
12. HOFMANOVÁ, B., L. VOSTRÝ, H. VOSTRÁ – VYDROVÁ, A. DOKOUPILOVÁ a I. MAJZLÍK. Estimation of genetic and non-genetic effects influencing coat colour

- in black horses. Czech Journal of Animal Science [online]. 2019, 64(1), 41-48 [cit. 2020-05-06]. ISSN 12121819. Dostupné z: doi:10.17221/136/2018-CJAS
13. HRUBAN, Vojtěch a Ivan MAJZLÍK. *Obecná genetika*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2000. ISBN 978-80-213-0600-4.
 14. CHOVNÝ CÍL ŠLECHTITELSKÝ PROGRAM ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY STAROKLADRUBSKÉHO KONĚ. Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o.: Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o., 2018. Dostupné také z: <https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/10/radpk18.pdf>
 15. JAESCHKE G, LANGE W. Observations on equine influenza outbreaks with antigenic drift in berlin in 1988-1991. *Berl Munch Tierarztl Wochenschr.* 1993;106(4):119-123.
 16. JAKUBEC, V., M. REJFKOVÁ, J. VOLENEC, I. MAJZLÍK a L. VOSTRÝ. Analysis of linear description of type traits in the varieties and studs of the Old-Kladrub horse. Czech Journal of Animal Science [online]. 2008, 52(9), 299-307 [cit. 2020-05-06]. ISSN 12121819. Dostupné z: doi:10.17221/2265-CJAS
 17. JAKUBEC, V., W. SCHLOTE, J. JELÍNEK, A. SCHOLZ a N. ZÁLIS. Linear type trait analysis in the genetic resource of the Old-Kladrub Horse. *Archives Animal Breeding* [online]. 1999, 42(3), 215-224 [cit. 2020-05-06]. ISSN 2363-9822. Dostupné z: doi:10.5194/aab-42-215-1999
 18. JAKUBEC, V., L. VOSTRÝ, W. SCHLOTE, I. MAJZLÍK a K. MACH. Selection in the genetic resource: genetic variation of the linear described type traits in the Old-Kladrub horse. *Archives Animal Breeding* [online]. 2009, 52(4), 343-355 [cit. 2020-05-06]. ISSN 2363-9822. Dostupné z: doi:10.5194/aab-52-343-2009
 19. JANOVA, Eva, Jan FUTAS, Marie KLUMPLEROVA, Lenka PUTNOVA, Irena VRTKOVA, Mirko VYSKOCIL, Petra FROLKOVA a Petr HORIN. Genetic diversity and conservation in a small endangered horse population. *Journal of Applied Genetics* [online]. 2013, 54(3), 285-292 [cit. 2020-05-06]. ISSN 1234-1983. Dostupné z: doi:10.1007/s13353-013-0151-3
 20. JUREČKOVÁ, Eva. *Dramatické století kladrubského koně IV: Oživení krve a zájmu politiků i veřejnosti*. Svět koní. Praha, 2020, (6), 38-42. ISSN 1801-5379.
 21. JUREČKOVÁ, Eva. *Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech 1945-1992: Světla a stíny regenerace starokladrubského vraníka*. Olomouc, 2020. Diplomová práce, Mgr. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.
 22. JUREČKOVÁ, Eva. *Dramatické století kladrubského koně III: Vznik a fungování výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech*. Svět koní. 2020, 2020(5), 30-35. ISSN 1801-5379.
 23. JUREČKOVÁ, Eva. *Dramatické století kladrubského koně II: Nový domov vraníků ve Slatiňanech*. Svět koní. Praha, 2020, (4), 38-42. ISSN 1801-5379.
 24. KASARDA, R., L. VOSTRÝ, N. MORAVČÍKOVÁ, H. VOSTRÁ-VYDROVÁ, P. DOVČ a O. KADLEČÍK. Detailed insight into genetic diversity of the Old Kladruber horse substructure in comparison to the Lipizzan breed. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section A — Animal Science* [online]. 2016, 66(2), 67-74 [cit. 2021-02-20]. ISSN 0906-4702. Dostupné z: doi:10.1080/09064702.2016.1249400

25. Kladruby: Královská návštěva v hřebčíně. In: Hospodářské noviny [online]. Praha, 15.3.1996 [cit. 2021-03-14]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-898916-kladruby-kralovska-navsteva-v-hrebcine>
26. Koncepce chovu koní v ČR [online]. In: . Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014, s. 1-9 [cit. 2020-12-11].
Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf
27. KOUBEK, Karel. O kladrubácích. Československý zemědělec: ústřední illustrovaný týdeník pro veškeré zemědělství. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1919-1939, 1939, 21(8), 47-47.
28. KUBÁT, Bohumil. Drahý příteli Norberte! Jezdec: jezdecký čtrnáctidenní zpravodaj [online]. Praha: CIN, 2013, 22. 3. 2013 – 4. 4. 2013, XXI(5), 2-3 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3821987-Na-samem-vrcholu-a-je-otazkou-jak-dlouho-si-nas-reprezentant.html>
29. KUBŮ, Nad'a. Moje setkání s Norbertem Zálišem. Jezdec: jezdecký čtrnáctidenní zpravodaj [online]. Praha: CIN, 2013, 22. 3. 2013 – 4. 4. 2013, XXI(5), 3-3 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3821987-Na-samem-vrcholu-a-je-otazkou-jak-dlouho-si-nas-reprezentant.html>
30. LERCHE, František. Starokladrubský kůň. Praha: SZN, 1956. ISBN ISBN.
31. LIVESAY, G., T. O'NEILL, D. HANNANT, M. YADAV a J. MUMFORD. The outbreak of equine influenza (H3N8) in the United Kingdom in 1989: diagnostic use of an antigen capture ELISA. Veterinary Record [online]. 1993, 133(21), 515-519 [cit. 2021-03-04]. ISSN 0042-4900. Dostupné z: doi:10.1136/vr.133.21.515
32. MACHEK, Jiří a Dalibor GREGOR. Starokladrubští koně v ČR – zemský chov. Opava: Dalibor Gregor, 2020. ISBN 978-80-87731-38-3.
33. MACHEK, Jiří. Starokladrubští koně ve světě: Kladruber horses in the world. Přeložil Milan ŠÁCHA. Opava: Foto Gregor, 2019. ISBN 978-80-87731-32-1.
34. MISARŤ, Drahoslav. Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Praha: Brázda, c2011. ISBN 978-80-209-0383-9.
35. NĚMEČEK, František. K otázce chovu kladrubských běloušů a koní anglických plnokrevných. Československý zemědělec: ústřední illustrovaný týdeník pro veškeré zemědělství. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1919-1939, 1939, 21(7), 40-40.
36. Palas odvolal ředitele proslulého hřebčína v Kladrubech. Novinky.cz [online]. Kladruby nad Labem, 2003, 30.1.2003 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/palas-odvolal-reditele-prosluleho-hrebcina-v-kladrubech-247341>
37. PRÁTOVÁ, Renáta. Princ Philip zahájil výstavu designu a technologie v Praze, navštívil památkovou rezervaci v Kutné Hoře a byl hostem v kladrubském hřebčíně. Český rozhlas: Rádio Praha [online]. Praha, 1996, 29.3.1996 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/zpravy-patek-29-brezna-1996-8055147>
38. PUTNOVÁ, L., R. ŠTOHL a I. VRTKOVÁ. Genetic monitoring of horses in the Czech Republic: A large-scale study with a focus on the Czech autochthonous breeds. Journal of Animal Breeding and Genetics [online]. 2018, 135(1), 73-83 [cit. 2021-02-20]. ISSN 09312668. Dostupné z: doi:10.1111/jbg.12313

39. SLAVÍKOVÁ, Marcela a Milan VÍTEK. Využití starokladrubského koně: The Old-Kladrub er horse and its uses. Přeložil Lukáš WICHA. Opava: Dalibor Gregor, 2017. ISBN 978-80-87731-16-1.
40. STAROKLADRUBŠTÍ KONĚ NA DNI S TGM V LÁNECH [online]. Kladruby nad Labem, 2019, 11. 3. 2019 [cit. 2021-02-16].
Dostupné z: <https://www.nhkladruby.cz/novinka-starokladrubsti-kone-zdobili-zofin-copy--1>
41. Státní oblastní archiv v Zámrsku. fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech (1946–1996).
42. STEINITZ, Jindřich. Kam s kladrubáky? Československý zemědělec: ústřední illustrovaný týdeník pro veškeré zemědělství. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1919-1939, 1939, 21(4), 21-22.
43. ŠANCOVÁ, Zuzana a Vladimír TEPLÝ. VYHODNOCENÍ ŠLECHTITELSKÉHO PROGRAMU ZA ROK 2020: chov starokladrubských koní [online]. Kladruby nad Labem, 2021 [cit. 2021-02-14].
Dostupné z: https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/c8/CHOV_2020.pdf
44. ŠPAČEK, Josef. Kam s kladrubáky?: K diskusi. Československý zemědělec: ústřední illustrovaný týdeník pro veškeré zemědělství. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1919-1939, 1939, 21(1), 3-4.
45. ULBRICHOVÁ, Petra. Jak to všechno začalo. Jezdec: jezdecký čtrnáctidenní zpravodaj [online]. Praha: CIN, 2013, 22. 3. 2013 – 4. 4. 2013, XXI(5), 3-3 [cit. 2021-03-14].
Dostupné z: <https://docplayer.cz/3821987-Na-samem-vrcholu-a-je-otazkou-jak-dlouho-si-nas-reprezentant.html>
46. VEČEŘOVÁ, Dana. Tisková zpráva Ministerstva zemědělství České republiky: Novým ředitelem Národního hřebčína Kladruby nad Labem se stal Jiří Machek [online]. In: 2.10.2013 [cit. 2021-01-30]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2013_novym-reditelem-narodniho-hrebcina.html
47. VOSTRÁ-VYDROVÁ, H., L. VOSTRÝ, B. HOFMANOVÁ, E. KRUPA a L. ZAVADILOVÁ. Pedigree analysis of the endangered Old Kladruber horse population. Livestock Science [online]. 2016, 185, 17-23 [cit. 2021-02-20]. ISSN 18711413. Dostupné z: doi: 10.1016/j.livsci.2016.01.001
48. VOSTRÝ, L., O. KRACÍKOVÁ, B. HOFMANOVÁ, V. CZERNEKOVÁ, T. KOTT a J. PŘIBYL. Intra-line and inter-line genetic diversity in sire lines of the Old Kladruber horse based on microsatellite analysis of DNA. Czech Journal of Animal Science [online]. 2011, 56(4), 163-175 [cit. 2021-02-20]. ISSN 12121819. Dostupné z: doi:10.17221/1437-CJAS
49. VOSTRÝ, L., Z. ČAPKOVÁ, J. PŘIBYL a K. MACH. Analysis of Czech cold-blooded horses: genetic parameters, breeding value and the influence of inbreeding depression on linear description of conformation and type characters. Czech Journal of Animal Science [online]. 2011, 56(5), 217-230 [cit. 2020-05-06]. ISSN 12121819. Dostupné z: doi:10.17221/1430-CJAS
50. VOSTRÝ, L., O. KRACÍKOVÁ, B. HOFMANOVÁ, V. CZERNEKOVÁ, T. KOTT a J. PŘIBYL. Intra-line and inter-line genetic diversity in sire lines of the Old-Kladrub

er horse based on microsatellite analysis of DNA. Czech Journal of Animal Science [online]. 2011, 56(4), 163-175 [cit. 2020-05-06]. ISSN 12121819. Dostupné z: doi:10.17221/1437-CJAS

51. ZÁLIŠ, Norbert. Bílí koně starokladrubští: kniha o starokladrubských bělouších vychází u příležitosti čtyřstého výročí založení hřebčína v Kladrubech nad Labem. Hradec Králové: Kruh, 1979.
52. ZÁLIŠ, Norbert. Příběhy ve světle a protisvětle: pocta ušlechtilosti a kráse starobylého plemene koní: fotografie o životě, lásce a smrti, magické situace v hřebčíně = Begebenheiten im Licht und im Gegenlicht: eine Huldigung dem Adel und der Schönheit einer alterümlichen Pferdrasse: Fotografien über Leben, Liebe und Tod, magische Situationen im Gestüt. V Kladrubech nad Labem: Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem, 2002. ISBN 80-86239-02-0.
53. ZECHNER, P, J SÖLKNER, I BODO, et al. Analysis of diversity and population structure in the Lipizzan horse breed based on pedigree information. Livestock Production Science [online]. 2002, 77(2-3), 137-146 [cit. 2021-02-20]. ISSN 03016226. Dostupné z: doi:10.1016/S0301-6226(02)00079-9

Literatura byla generována pomocí citačního manažera Citace PRO plus
<https://www.citacepro.com/>

6 Seznam použitých zkratk a symbolů

AP	Alternativní přípařovací plán
ČSAZV	Československá akademie zemědělských věd
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ESSA	European State Studs Association
FAO	Food and Agriculture Organization (Organizace pro výživu a zemědělství)
GZ	Genetický zdroj
KSČ	Komunistická strana Československa
MZe	Ministerstvo zemědělství
NH	Národní hřebčín
NHK	Národní hřebčín Kladruby nad Labem
OSN	Organizace spojených národů
PK	Plemenná kniha
PSTG	Původní starokladrubské geny
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
ŘPK	Řád plemenné knihy
SOA	Státní oblastní archiv
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu)
VSCHK	Výzkumná stanice pro chov koní
ZH	Zemský hřebčinec

7 Samostatné přílohy

7.1 Tabulková příloha

Tab. 6 (Jakubec 2009)

Estimates of the basic population parameters and heritability coefficients

Schätzung von Populationsparametern und Heritabilitätskoeffizienten

No.	Trait	Mean	SD	CV, %	MinSc	MaxSc	USc	h^2	SE
Front									
1	Height at withers	5.98	1.85	30.97	1	9	9	0.438	0.059
2	Head profile	5.44	1.44	26.51	3	9	7	0.675	0.065
3	Neck-length	5.16	1.16	22.46	2	7	6	0.115	0.046
4	Neck tethering	5.99	0.97	16.26	3	9	7	0.143	0.056
5	Neck topside	6.04	1.68	27.83	1	9	9	0.152	0.055
6	Withers length	4.99	1.48	29.69	1	9	9	0.073	0.053
7	Withers height	4.41	1.20	27.29	1	9	9	0.171	0.060
Body									
8	Topline length	5.57	1.28	23.02	3	9	7	0.121	0.066
9	Topline vault	4.60	0.78	16.96	1	7	7	0.142	0.057
10	Loin length	5.98	1.14	19.06	3	9	7	0.003	0.005
11	Loin vault	4.43	1.05	23.71	1	9	9	0.054	0.048
12	Shoulder length	4.52	0.78	17.25	3	7	5	0.050	0.052
13	Shoulder slope	3.85	1.04	26.97	1	7	7	0.008	0.015
14	Chest girth	6.40	2.32	36.25	1	9	9	0.325	0.055
15	Chest length	6.14	1.04	16.88	3	9	7	0.040	0.058
16	Chest width	5.15	1.24	24.10	3	9	7	0.129	0.057
17	Chest depth	6.03	1.19	19.72	3	9	7	0.434	0.073
18	Breast width	5.14	1.29	25.10	2	9	8	0.135	0.055
Rear									
19	Croup length	4.15	0.93	22.33	1	7	7	0.058	0.046
20	Croup width	5.89	1.16	19.63	3	9	7	0.223	0.068
21	Croup shape	4.47	1.06	23.60	1	7	7	0.263	0.064
22	Croup profile	4.70	1.35	28.64	1	9	9	0.148	0.055
23	Tail tethering	5.05	1.10	21.89	1	9	9	0.039	0.047
Limbs									
24	Forelimbs-front view	5.06	0.81	16.01	3	9	7	0.007	0.010
25	Forelimbs-side view	4.03	1.62	40.14	1	7	7	0.069	0.052
26	Cannon bone circumference	6.18	1.49	24.17	1	9	9	0.282	0.064
27	Foretoes side view	4.56	0.90	19.66	1	7	7	0.096	0.070
28	Forehoof-side view	4.89	0.95	19.46	1	9	9	0.111	0.050
29	Forehoof width	5.05	1.02	20.21	3	7	5	0.467	0.065
30	Forehoof size	4.98	0.66	13.25	3	7	5	0.162	0.055
31	Hind limbs-side view	4.40	0.91	20.67	1	7	7	0.006	0.023
32	Hind limbs-back view	4.94	0.78	15.80	3	9	7	0.046	0.055

SD standard deviation, CV coefficient of variation, MinSc minimum of scores, MaxSc maximum of scores
USc utilized scores, h^2 estimated heritability, SE standard error

Tab. 7 – Záznam výkonnostních zkoušek starokladrubských koní (Šancová 2021)

Výkonnostní zkoušky starokladrubských koní – Kladruby nad Labem - 30. 9. - 1. 10. 2020

<i>P. č.</i>	<i>Jméno</i>	<i>Pob.</i>	<i>Dat. nar.</i>	<i>Barva</i>	<i>Otec</i>	<i>Matka</i>	<i>KVP</i>	<i>KVH</i>	<i>OH</i>	<i>Ohol</i>	<i>Hmot</i>
1.	Etnica - 11	k1.	26. 2. 2016	šed.běl.	Generalissimus Energia XLIX	75/743 Escoria (S L)	178	167	206	22.5	660
2.	Salvia - 13	k1.	17. 4. 2016	šed.běl.	Generalissimus Ecrasée XLVIII	75/40 Sagrada (F XXI)	177	165	202	22.0	640
3.	Agonia - 11	k1.	24. 4. 2016	šed.běl.	Favory Albura XXVII	75/57 Amiera (Ru V)	182	170	210	21.5	660
4.	Argentina - 12	k1.	26. 4. 2016	šed.běl.	Rudolfo Enamorada VI	75/308 Amazona (S III)	181	170	202	21.5	600
5.	Comodora - 33	k1.	20. 5. 2016	šed.běl.	Generale Aversa XLIX	75/318 Carbonia (Ru III)	182	171	204	21.5	645
6.	Cadencia - 12	k1.	13. 6. 2016	šed.běl.	Favory Albura XXVII	75/410 Cantilena (G XLIX)	178	168	199	21.0	600
7.	Sacramoso Señorita XIII-29	hř.	5. 4. 2014	vraník	Sacramoso Rosemary XIII	75/578 Señorita - 6	175	164	198	22.0	560
8.	Solo Balerina XVII - 71	hř.	26. 3. 2012	vraník	Solo Rosa XVII	75/579 Balerina - 46	181	171	190	22.0	545

<i>P. č.</i>	<i>Jméno</i>	<i>Tah</i>	<i>Ovl.</i>	<i>Mar.</i>	<i>Mech.</i>	<i>Příj.</i>	<i>Výcv.</i>	<i>VÝK</i>	<i>EXT</i>	<i>TVP</i>	<i>CELKEM</i>	<i>Pořadí</i>
2.	Salvia - 13	9.83	8.58	10.00	7.39	7.83	9.00	8.71	7.65	8.00	8.18	1.
1.	Etnica - 11	10.00	8.08	10.00	7.83	8.17	9.06	8.86	7.52	7.83	8.14	2.
5.	Comodora - 33	9.61	8.25	10.00	8.44	9.00	8.88	9.04	7.21	7.50	8.00	3.
3.	Agonia - 11	9.83	7.75	10.00	7.39	8.50	8.81	8.68	7.58	7.50	7.96	4.
4.	Argentina - 12	9.83	8.25	10.00	6.94	7.50	9.25	8.52	7.54	6.83	7.64	5.
6.	Cadencia - 12	9.61	7.75	10.00	6.78	7.33	9.38	8.34	6.98	6.17	7.18	6.
<i>P. č.</i>	<i>Jméno</i>	<i>Tah</i>	<i>Ovl.</i>	<i>Mar.</i>	<i>Mech.</i>	<i>Příj.</i>	<i>Výcv.</i>	<i>VÝK</i>	<i>EXT</i>	<i>TVP</i>	<i>CELKEM</i>	<i>Pořadí</i>
8.	Solo Balerina XVII - 71	9.93	8.35	10.00	7.17	7.35	7.44	8.48	7.54	8.20	8.14	1.
7.	Sacramoso Señorita XIII-29	9.30	8.50	10.00	7.27	6.60	7.63	8.27	7.09	7.50	7.69	2.

Komise:

Z. Dyková, Ing. J. Kaplan, Ing. K. Neumannová, Ing. Z. Šancová, Ing. K. Dvořák

7.2 Obrazová příloha

Obr. 1 a 2

Podzimní třídění starokladrubských koní – Slatiňany, 14. 10. 2020 (Foto autor)

Obr. 3

Sacramoso Señorita XIII-29 (starokladrubský hřebec ze soukromého chovu) – Výkonnostní zkoušky starokladrubských koní – Kladruby nad Labem, 30. 9. – 1. 10. 2020 (Foto autor)

Obr. 4, 5 a 6

Solo Balerina XVII – 71 (starokladrubský hřebec ze soukromého chovu) – Výkonnostní zkoušky starokladrubských koní – Kladruby nad Labem, 30. 9. – 1. 10. 2020 (Foto autor)

Obr. 7 a 8

Comodora – 33 (šedá bělka chov NH Kladruby nad Labem) – Výkonnostní zkoušky starokladrubských koní – Kladruby nad Labem, 30. 9. – 1. 10. 2020 (Foto 7 autor, Foto 8 NH Kladruby nad Labem)

Obr. 9 a 10

Starokladrubští koně na Chovatelském dni v Zemském hřebčinci Písek, 29. 8. 2020
(Foto Radek Kučera)

Obr. 11

Dvojspřeží starokladrubských vraníků – Hřebčín Slatiňany, 7. 9. 2019 (Foto autor)

Obr. 12

Chovná klisna s hříbětem – Hřebčín Slatiňany, 7. 9. 2019 (Foto autor)

Obr. 13 a 14

Mladí hřebci odchovávaní na pastvinách patřících k hřebčínu v Piberu (Rakousko), 7. – 10. 6. 2018 (Foto autor)

Obr. 15

Hřebec Neapolitano Nima I–v roce 2019 „oslavil“ tento hřebec své 40. narozeniny. Stal se tak nejstarším lipicánem v historii. V hřebčíně v Piberu jsou kromě chovných klisen s hříbaty a plemenných hřebců ustájeni „na penzi“ i hřebci, kteří během svého života působili ve Španělské dvorní jezdecké škole ve Vídni. Tato zvířata nejsou nikdy prodávána, ale dožívají svůj život v hřebčíně v Piberu. (Foto Radek Kučera)

